Агазет, шьатҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АҬСНЫ

Ареспубликатә ҳәынтқарратә усҳәартҭа «Аҧснымедиа» *2023 ш. ноиабр 9 № 67-68 (21.492)*

Гәык-ҧсыкала адныҳәалара

Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа Аҧсуа телехәаҧшра анапхгареи аколлективи ирыдиныҳәалеит иара анеиҿыркааз инаркны 45 шыҟәса ахыҵра. Уаҟа иазгәаҭоуп:

«Ҳаҭыр зҟәу Ирина Шоҭа-иҧҳа, ҳаҭыр зҟәу Аҧсуа телехәаҧшра аколлектив!

Гәык-ҧсыкала ишәыдысныҳәалоит Аҧсны аҭоурых азы ишьахәу амш – Аҧсуа ҳәынҵқарратә телерадиоеилахәыра анеиҿыркааз Амш.

1978 шыҟәса ноиабр 6 азы Аҧсуа телехәаҧшра раҧхьатәи аефир ҭыҵит. Амилаҭтә ҵысра ашьҭыҵреи арҿиареи агәацҵыҳәара анаҭеит. Уи иабзоураны ишьаҟәгылеит ҳаамҭазтәи Аҧсуа ҳәынҵқарра. Ари амш иугәаланаршәоит ҳажәлар знысыз ахаҟәиҭреи ахатәҳәаакәҵареи рышҟа инагаз амҭа хьанҵа.

1992-1993 шыҟәсҟәа рзы Аҧсны жәлар Рҵыынҵьтәылатә еибашьраан Аҧсуа телехәаҧшра азанаатдырра ҳараки агәымшәареи аарҧшуа аус руан. Урҭ рфырхаҵареи иандырҧшуаз аибашьратә хҵысҟәа реишьҭагылашьеи ирыбзоураны, еизгоуп хәызмаҳам аибашьра архиви адокументқәеи, адунеи ауаажәларра ақырҵуа агрессор ихаҿра шыҟаҵәҟьаз аилкааразы алшарагьы рнаҭеит.

Хашҭра рыҟәым Аҧсадгьыл ахьчара зхы ақәызҵаз ателехәаҧшра аусзуҭцәа

45 шыҟәса инарзынаҧшуа Аҧсуа телехәаҧшра қәҿиарала анап иану анагҳара иаҿуп. Шәара шәпрограммақәеи шәрепортажкәеи ҳажәлар рыҧсҭазаара иузаҟәымҭхо иадҳәалоуп. Шәара ауаажәлар ирышәҭо аинформациа инаваргыланы ишәылшоит ҳмилаҭ хаҿра аиқәырхарагьы.

Иахьа здырра ҳараку анапхгареи, зҳәоу еиқәыршәаны аус еицызуа аколлективи ирыбзоураны, Аҧсуа телехәаҧшреи арадиои аҿиара мҭа иануп, аусураҿы ҳаамҭазтәи ахархәагақәа рыла атәыла амедиа-индустриа аиҿытәра хыҟәкыс ишьҭыхны.

Аҧсуа телехәаҧшра есҽнытәи аусура ацәырҵреи ашьақәгылареи зҵьабаа аду зегьы ирзеиҿьасшьоит арҿиаратә еихьҳарақәа, еицакра зҟәым агәамч шәнапы злаку аус ду аҟны.

Агәра згоит Аҧсуа телехәаҧшра ахәаҧшҭцәа ҳаҧхьаҟагьы зхаҭабзиара ҳараку, зҿлымҳара зуҭаша апрограммақәа рызнагара шәылшалоит ҳәа».

Еснагь ҳажәлар ззыҧшу

Аҧсуа телехәаҧшра 45 шыҟәса ахыҵит. Уи иазкыз агәырҿьаратә хәылпазы еиҿкаан ноиабр 6 азы Аҟәа.

Агәырҿьаратә усмҭаҧгатә рхы аладырхәит Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа, уи ихаҭыҧуаҭ Бадра Гәынба, Аҧыза-министр Алеҟсандр Анҟәаб.

Аусмҭаҧгатә аартуа, Аҧсуа телерадиоеилахәыра аиҳабы Ирина Агрба дрылацәажәеит Аҧсуа телехәаҧшра аҭоурыхи иахьатәи амши.

Аҧсуа телехәаҧшра егьырҵ ателехәаҧшратә каналқәа шцәырҵхьоугьы, иахьа уажәраанҳа азеиҧшмилаҭтә телехәаҧшраны иҟоуп, ҳтәыла ахи-аҵыхәеи зехьынҵьара инаҳоит. Ашьыжь Аҧсуа телехәаҧшра аефир аҿы ицәырҵуеит асаат 8 азы. Ателехәаҧшраҿы аус зуа рхыҧхьаҳара 160-ҭык рҟынҳа инаҳоит.

Иахьа акьыҧхьтәи аелектронтәи амассатә информациа ахархәагақәа, иара убас аинтернет ресурсқәа хыҧхьаҳара рацәала ианыҟоу аамҭазы, Аҧсуа телехәаҧшра ҳҳәынҵқарраҿы ахәаҧшцәа рацәаҭҳаны иамоуп. Ажәабжь ҿыцқәа рдырратара «Амшеикәшара» акыр шыҟәса раҧхьа аиҧш, уажәгьы аполитикатә, аекономикатә, асоциалтә, акультуратә информациа ахыҵхырҭа хаданы иҟоуп ауааҧсыра рзы.

Ҳазну аамҭазы Аҧсуа телерадиоеилахәыра аилазаара иалоуп ауаажәларра-политикатә, аинформациатә программақәа, атематикатә редакциа, ашьыжьтәи адырратара «Шьыжьбзиа Аҧсынтәыла» аредакциа уҳәа егьырҵгьы. Атематикатә редакциаҿы иҟоуп автортә телехәаҧшратә проектқәа 25.

Еиуеиҧшым ашыҟәсҟәа рзы Аҧсуа ҳәынҵқарратә телерадиоеилахәыра напхгара арҭон Мҵьыҵ Хәарҵкиа, Шамиль Ҧлиа, Владимир Занҵариа, Гәырам Амҟәаб, Руслан Ҳашыг, Алхас Ҷолокуа, Емма Хәаҵьаа, Леонид Енькь, Ҭали Ҵьопуа, Роланд Бганба, Оҭар Лакрба.

Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа ихьҳала адныҳәалара даҧхьеит Аҳәынҵқарра Ахада ихаҭыҧуаҭ Бадра Гәынба. Иара убас дрыҧхьеит «Аҧсны Аҳәынҵқарра зҿаҧсазтәыз ажурналист», «Аҧсны Аҳәынҵқарра акультура зҿаҧсазтәыз аусзуҭ» ҳәа Аҧсуа телехәаҧшра аусзуҭцәа аҳаҭыртә хьҳқәа рыхҵаразы аҳәынҵқарра Ахада Иуспҟақәа.

Еизаз идырбан Аҧсуа телехәаҧшра аусура иазкны ҷыдала иҟаҵаз асиужет.

Аҧсуа ҳәынҵелерадиоеилахәыра аусзуҭцәа ирыдныҳәалеит Аҧсны аҵҵаарадырракәа Ракадемиа апрезидент Зураб Ҵьапуа, атәылахьчара министр Владимир Ануа, агәабзиарахьчара министр Едуард Быҭәба, аҵара министр ихаҭыҧуаҭ Ада Кәарҷелиа, абиуҵьети, акредиттә еиҿкаарақәеи, ашәахтәқәеи, афинансҟәеи рзы Жәлар Реизара Аилак ахантәаҭы Беслан Ҳалуашь, Аҟәа ақалақь ахадара аиҳабы Беслан Ешба, Аҧсны ажурналистцәа Реидгыла ахантәаҭы Руслан Ҳашыг.

Аҧсуа телехәаҧшра еиҿкаахеижьҭеи 45 шыҟәса аҵреи Аиааира 30 шыҟәса ахыҵреи раҳаҭыразы «Аҧсны жәлар Рҵыынҵьтәылатә еибашьраҿы Аиааира 30 шыҟәса», «Аҧсны аҭынчра ахьчаразы» амедалқәа ранаршьеит Аҧсуа ҳәынҵтелерадилеилахәыра аусуҭцәа гәыпҭык. Амедалқәа рнапаҿы ириҵеит атәылахьчара министр Владимир Ануа.

Агәырҿьаратә хәылпазы хыркәшан аконцерттә программала.

Владимир Путин жәлар ракзаара Амш идиныҳәалеит

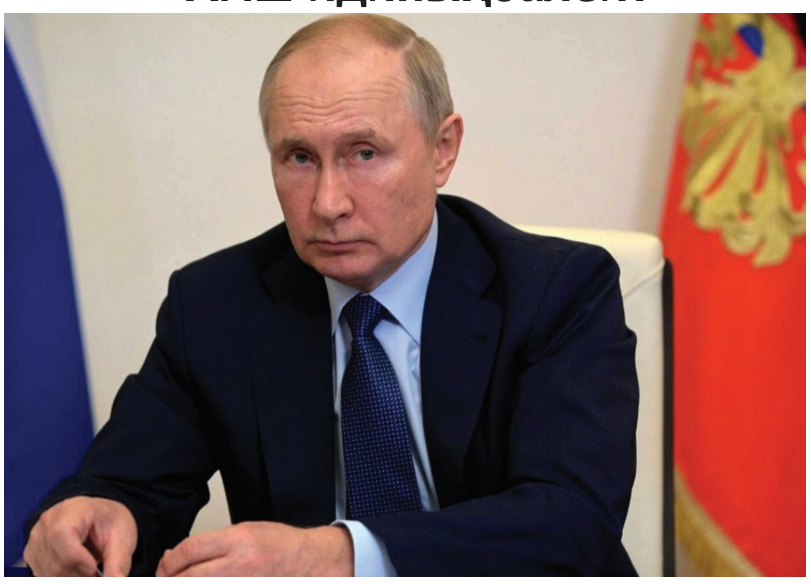

Аҧсны Аҳәынҵқарра Ахада Аслан Бжьаниа Урыстәылатәи Афедерациа Апрезидент Владимир Путин жәлар ракзаара Амш идиныҳәалеит. Абри азы адырра ҟанаҵоит Аҳәынҵқарра Ахада ипресс-маҵзура.

Адныҳәаларатә цҳамҭа атекст аҿы ахәҭакахьала иазгәаҭоуп:

«Ҳаҭыр зҟәу Владимир Владимир-иҧа!

Шәара аҧхьа шәнаргыланы, милаҭрацәала еилоу Урыстәылатәи Афедерациа иҟәынхо шәыуаажәларгьы ирыдысныҳәалоит жәлар ракзаара Амш.

Ари Амш Аҧсадгьыл абзиабара символра азнауеит, милаҭла, динхаҵарала, бызшәала еиуеиҧшым ажәлар ракзааареи реилибакааареи ҳаҭырла реизыҟазааареи атәыла ажәларқәа зегьы рзы аҭынчреи аизҳазыҿареи аҭышәынтәалареи рышьаҟәгылара иазҳәоуп. Иахьа, Урыстәыла ашәарҭара аамҭеи аҧышәара уадаҭи ирҵагылоуп. Урыстәыла амилаҭ рацәа реидгылареи ракзааареи Урыстәылатәи армчқәа ргәы ашьҭыхра алдыршоит, атәыла анапхгара урҭ рҿаҧхьа иқәдыргыло ахыҟәка рынаҳзараҟны иагьцхыраагҳахоит.

Ҳаҭыр зҟәу Владимир Владимир-иҧа, гәык-ҧсык ала иҵабуп ҳәа шәаҳҳәоит Аҧсны асоциал-економикатә ҿиара, арегионтә шәарҭадареи, ҳажәларқәа рыбжьара акультуратәи агуманитартәи еимадарақәа рырҵбаара азҵаарақәа зҿлымҳара ирышәҭо азы. Аҧсны Аҳәынҵқарра адәныҟатәи аполитика ахырхарҭа хаданы иҟан, ус иагьыҟалоит Аҧсны Аҳәынҵқарреи Урыстәылатәи Афедерациеи реиҭызаратә еизыҟазаашьақәа.

Владимир Владимир-иҧа, абри аныҳәамш азы Шәаргьы Урыстәылатәи Афедерациа иҟәынхо ауааҧсыра зегьы ишәзеиҿьасшьоит агәабзиара, аизҳазыҿара, аҭынчра!»

Аҳаҭыртә хьҳқәа рыхҵоуп

Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа Иуспҟала шыҟәсырацәала, лыҵшәабзиала русуразы, Аҧсуа телехәаҧшра арҿиараҿы рлагаламҭазы «Аҧсны Аҳәынҵқарра акультура зҿаҧсазтәыз аусзуҭ» ҳәа аҳаҭыртә хьыҳқәа рыхҵоуп Аҧсуа ҳәынҵқарратә телерадиоеилахәыра аусзуҭцәа

Аҭҳҳба Давид Заур-иҧа
Аҳәба Шьаризан Ґьаргь-иҧҳа
Бигәаа Владислав Аликандр-иҧа
Голанҳиа Медеиа Владимир-иҧҳа
Дамиров Ельдар Салман-иҧа
Ҵьопуа Фарида Родик-иҧҳа
Квираиа Ада Аҧта-иҧҳа
Тапаґәуа Оксана Ҭамаз-иҧҳа
Харцызов Руслам Илиас-иҧа

Ауспҟала

Беслан Ҵьопуа ихы дақәиҭтәуп Аҧсны Аҧыза-министр актәи ихаҭыҧуаҭыс дахьыҟаз аҟнытә.

Изыхәҭоу Ауспҟа инапы аҵеиҭит Аслан Бжьаниа ноиабр 1 азы.

«Аҧсны Аҳәынҵқарра Аминистрцәа (Аиҳабыра) Реилазааразы» 1996 шыҟәса август 13 азы Аҧсны Аҳәынҵқарра Аконституциатә закәан ахәҭаҷ 5 инақәыршәаны, Ҵьопуа Беслан Циба-иҧа ихы дақәиҭтәуп Аҧсны Аҧыза-министр актәи ихаҭыҧуаҭ иматҵура аҟнытә иалеиҵаз арзаҳал инақәыршәаны», – иазгәаҭоуп Ауспҟаҿы.

Беслан Ҵьопуа ақыҵанхамҭа аминистрс дшыҟоу даанхоит.

Аҧсны Ахада Идҵала

Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа идҵала Аҧсны Ахада Иусбарҭеи амассатә информациа ахархәагақәеи реимадарақәа рзы аусбарҭа аиҳабы аамҭала инапынҵақәа назыґзоз Смыр Ахра Виктор-иҧа ихы дақәиҭтәуп даҭа усурак ахь дахьиасыз инамаданы.

Абри аусбарҭа аиҳабы инапынҵақәа аамҭала рынаґзара лыдҵоуп Аршба Теолина Станислав-иҧҳа.

Аҳәынҭпрограмма ианагӡашьоу иазкны

2022-2025 шықәсқәа рзы Аԥсны асоциал-економикатә рҿиара Аҳәынҭпрограмма ианагӡашьоу иазкын Аԥсны Ахада Аслан Бжьаниа ихантәаҩрала имҩаԥысыз аилацәажәара. Абри атәы аанацҳауеит Ахада исаит.

Аилацәажәара иалахәын Аԥсны Ахада ихаҭыԥуаҩ Бадра Гәынба, Аԥсны Аԥыза-министр Алеқсандр Анқәаб, Аԥсны Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба, Ахада Иусбарҭа анапхгаҩы Абесалом Кәарҷиа, Ашәарҭадара Ахеилак амаӡаныҟәгаҩ Сергеи Шамба, ақыҭанхамҩа аминистр Беслан Цьопуа, Аиҳабыра иалоу, амчратә усҳәартақәа рнапхгаҩцәа, араионқәеи ақалақьқәеи рхадарақәа рхаҭарнакцәа.

Аԥыза-министр ихаҭыԥуаҩ, аекономика аминистр Кристина Озган Аҳәынҭқарра Ахадеи аилацәажәара иалахәызи иралҳәеит асоциал-економикатә рҿиара иазку Аҳәынҭпрограмма ианагӡашьоу атәы.

Аԥсны Ахада Иусԥҟала ишьақәыргәгәоу «2022-2025 шықәсқәа рзы Аԥсны Аҳәынҭқарра асоциал-економикатә рҿиара» аҳәынҭқарратә программа анагӡара инақәыршәаны, 2022 шықәса август азы анапы аҵаҩын апрограмма анагӡаразы Урыстәылатәи Афедерациаҿы аиҳабырабжьаратә еиқәшаҳаҭра. Уи ратификациа азун 2022 шықәса декабр азы.

Аиқәшаҳаҭра инақәыршәаны, Урыстәылатәи Афедерациа апрограмма аусмҩаԥгатәқәа ԥарала реицеиқәыршәаара мҩаԥнагоит, убрахь иналаҵаны абиуџьеттә усхк аусзуҩцәа хазы игоу ркатегориақәа руалафахәы ашьҭыхразы, Аинвестициатә программазы ахарџьқәа.

Кристина Озган инҭкааны дырзааҭгылеит апрограмма аҟәшақәа зегьы. Ахәҭакахьала далацәажәеит аҳәынҭқарратә, ахазхатә секторқәа руалафахәы ашьҭыҵра. Абиуџьетә усхк аусзуҩцәа руалафахәы аамҭа-аамҭала ашьҭыхра арбоуп апрограмма анагӡаразы Аиҳабырабжьаратә еиқәшаҳаҭраҿы.

«2023 шықәсазы Ареспубликатә биуџьет азы» 2022 шықәсазтәи Азакәан иазԥхьагәанаҭоит Урыстәыла аганахьала абиуџьет аусзуҩцәақәак руалафахәы ашьҭыхра.

2023 шықәсазы финансла аицеиқәыршәара иартәоит 1, 6 миллирад мааҭ. Ҳазну ашықәс азы усзуҩцәақәак руалафахәы ашьҭыхра иартәеит бжьаратәла 18 процент. 2024 шықәсазы абиуџьет аусзуҩцәақәак руалафахәы ашьҭыхра ԥарала аицеиқәыршәара ашәага-загақәа еиқәыршаҳаҭын Аиҳабырабжьаратә комиссиа ақәҵарақәеи 2024 шықәсазтәи абиуџьет иазку азакәани инарықәыршәаны.

Аҳәынҭпрограмма аусмҩаԥгатәқәа рынагӡареи ауалафахәы ашьҭыхреи хықәкыс ишьҭыхны ирыдыркылеит Азакәан «Аԥсны Аҳәынҭқарра Аџьатә кодекс аиҭакрақәа ралагаларазы». Уи Аминистрцәа Реилазаара азинмч анаҭоит ауалафахәы ашәага-зага ашьақәыргыларазы, аха убри аамҭазы ахныҟәгаразы шаҟа аҭаху еиҵамкәа. Азакәан амч аиуит ҳазну ашықәс ианвар 1 инаркны. 2025 шықәсазы аҳәынҭпрограммала иарбоу ауалафахәы аҟаҵарба 40 нызқь мааҭ еиҵамхароуп.

Аҵарадырреи агәабзиарахьчареи рганахьала аусмҩаԥгатәқәа иазԥхьагәарҭоит азакәанқәа реиҭакра.

Аҳәынҭпрограммала иарбоуп анхарҭа-коммуналтә нхамҩа анапхгараҭара асистема аиҭакразы аусмҩаԥгатәқәа. Урҭ шьаҭас ирымоуп ԥарала аиқәыршәаара, атарифтә политикеи аԥаралхреи реиҭакра уҳәа егьырҭгьы.

2023 шықәса 9 мзы рыҩнуҵҟала иныху афымцамч ахәшәара аҩаӡара иартәеит 35, 3 процент, убрахь иналаҵаны аиуристтә хаҿқәа рганахьала 69 процент, ауааԥсыра – 20 процент еиҵаны. 9 мзы рыҩнуҵҟала иаланагалаз ахшәаатәқәа идыртәеит 632 миллион мааҭ. Абри атәы дазааҭгылеит Кристина Озган.

10 мзы рыҩнуҵҟала ЕгрГЕС иаанашьҭуа афымцамч иартәеит 1, 6 миллиард кВт сааҭ, ари 200 миллион кВт рыла еиҵоуп 2022 шықәса абри аамҭа иадкыланы.

2023-2025 шықәсқәа рзы Аинвестпрограмма анагӡара инақәыршәаны Аҟәа, Алаҳаӡы, Бзыԥ иҟоу аподстанциақәа рыԥсахра иаҿуп.

Аҟәатәи аҳаиртә баҕәаза аиҭакра инақәыршәаны, шьаҭанкыла рыҽеира азгәаҭоуп аподстанциақәа «Дранда», «Агәӡера». Аҳәынҭқарра-хазхатә еилахәыразы аиқәшаҳаҭра инақәыршәаны аусурақәа ԥарала еиқәиршәоит аинвестор.

Ареспубликатә биуџьет аҟнытә «Амшынеиқәафымцамч» иазоушьҭуп афымцамч аԥхьаӡагақәа раахәареи рықәыргылареи рзы 200 миллион мааҭ.

Иаахәоуп аԥхьаӡагақәа 26 372 цыра, убарҭ рахьтә иқәыргылоуп 21 872. Урыстәылаҿы аиқәыршаҳаҭра иазхиоуп 300 миллион мааҭ рыхә аԥхьаӡагақәа раашьҭра азҵаара.

3 шықәса (2020-2022) рыҩнуҵҟала Аԥсны аҩнуҵҟатәи аалыҵ амҽхак шьҭыҵит 57 процент ҳаамҭазтәи ахәқәа рыла, иартәеит 54, 9 миллиард мааҭ. Абри атәы лҳәеит Аԥыза-министр ихаҭыԥуаҩ, аекономика аминистр Кристина Озган Аԥсны Ахада имҩаԥигаз аилацәажәараҿы.

Аҳәынҭқарратә биуџьет ахашәалақәа шьҭыҵит 35 процент рыла, иагьдыртәеит 13, 7 миллиард мааҭ. Иара убри аан 3 шықәса рыҩнуҵҟала ахатәы хашәалақәа шьҭыҵит 56 процент рыла, иагьдыртәеит 8 миллиардк мааҭ.

Адырраҭарақәа рыла, ҳазну ашықәс 10 мзы рыҩнуҵҟала ашәахтәқәеи аҳазатә хшәаатәқәеи ашықәстәи рҟаҵарбақәа нагӡоуп, абиуџьеттә усхку аҟны ауалафахәы шьҭыҵит 38 процент рыла, мамзаргьы 20 160 мааҭ.

Кристина Озган хазы иналкааны дазааҭгылеит Аҟәатәи аҳаиртә баҕәаза аус аурҭә аҟаҵаразы аинвестициақәа рымҽхак. Урҭ идыртәоит 11 миллиард мааҭ. Аҳаиртә баҕәаза ахархәарахь ирыртараны иҟоуп 2024 шықәса декабр азы.

2023 шықәса октиабр 27 азы Аԥсны аиҳабыреи зҭакԥхықәра ҳәаақәҵоу Аилазаара «Аинфраструктуратә рҿиареи» рыбжьара аиқәшаҳаҭра анапы аҵаҩын.

Урыстәылатәи аиуристтә хаҿы иганахьала В.Г.Арӡынба ихьӡ зху Жәларбжьаратәи аҳаиртә баҕәаза аусура аларгаразы Аԥсны Аиҳабыреи Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыреи рыбжьара аиқәшаҳаҭра анапы аҵаҩын 2023 шықәса ииун 14 азы.

2022-2023 шықәсқәа рзы Аинвестпрограмма ахарџьала автомашьынамҩақәа рырҽеиразы 1, 4 миллирд мааҭ рыхә аусурақәа ԥарала еиқәыршәаан. Кристина Озган абри атәы дазааҭгылеит аҳәынҭпрограмма анагӡара иазкыз аилацәажәараҿы.

Цьансыхә Нанба дыдирдырит

Аԥсны Ахада Аслан Бжьаниа Аиҳабыра иалоу дыдирдырит иара Иусԥҟала ноиабр 1 азы Аԥсны Аԥыза-министр актәи ихаҭыԥуаҩыс иҟаиҵаз Цьансыхә Едуард-иԥа Нанба.

«Иацы ауспҟақәа ҩба снапы рыҵазҩит – иара ихатәгәаԥхарала Аԥыза-министр актәи ихаҭыԥуаҩыс иҟаз Беслан Цьопуа ихы иақәиҭтәразы. Ҭабуп ҳәа шәасҳәарц сҭахуп ақыҭанхамҩа аминистрк иаҳасабала ҳкомандаҿы шәахьаанхаз азы. Иацы снапы аҵазҩит Аԥыза-министр актәи ихаҭыԥуаҩыс Цьансыхә Нанба иҟаҵаразы. Ари ауаҩ шәара ибзианы дышәдыруеит. Сгәыҕуеит абарҭ акадртә еиҭакрақәа Аиҳабыраҿы аусура иацхраап ҳәа, убри инаваргыланы ҳара ҳҿаԥхьа иқәгылоу ауснагӡатәқәа рҭыԥ рықәҵарагьы», – иҳәеит Бжьаниа.

Беслан Цьопуа Цьансыхә Нанба ақәҿиарақәеи лҵшәабзиала аусуреи изеиҕьаишьеит.

Иара иганахьала, Цьансыхә Нанба атәыла анапхгара ҭабуп ҳәа реиҳәеит изыҟарҵаз агәрагаразы.

«Сара зегь рыла сҽазысшәоит Аԥыза-министр Алеқсандр Анқәаб инапхгарала Аминистрцәа Реилазаара аусура иҵегьы алҵшәа аиурц азы. Уи иадысҵоит сымч, сдырра, сылшарақәа», – иҳәеит иара.

Аҳәыҵқәа амедицинатә цхыраара рыҭаразы

Аԥсныпресс. Абҵарамза 1 азы имҩаԥысит Аԥсны агәабзиарахьчара аминистр Едуард Быҭәбеи Аԥсны аҳәыҵы изинқәа рыхьчаразы Азинмчы змоу Мактина Џьынџьали русуратә еиԥылара, ҳәа адырра ҟанаҵоит Аԥсны агәабзиарахьчара апресс-маҵзура.

Аиԥылараҿы ирылацәажәеит аҳәыҵқәа амедицинатә цхыраара рыҭара иадҳәалоу апроблемақәа. Ахшыҩзышьҭра ду рырҭеит зматериалтә ҭагылазаашьа уадаҩу аҭаацәеи иуадаҩу аԥсҭазааратә ҭагылазаашьа иақәшәаз аҭаацәеи ирылҵыз аҳәыҵқәа. Аганқәа еиуеиԥшым ақәрақәа ирыҵанакуа аҳәыҵқәа ирыдҳәалоу апроблематә хҭысқәа ирыхәаԥшит.

__Ақалақьтә ԥсҭазаара__

Аслан Бжьаниа Аҟәа далсны ибеит

Аԥсныпресс. Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Аслан Бжьаниа Аҟәа ақалақь аҟны аусуратә ныҟәарақәа мҩаԥигеит. Аныҟәарақәа ирылахәын Аҳәынҭқарра Ахада Иусбарҭа Анапхгаҩы Абесалом Кәарҷиа, Аҟәа ақалақь Ахадара аиҳабы Беслан Ешьба.

Аныҟәарақәа ирҭагӡаны Аҳәынҭқарра Ахада Арӡынба имҩаду аҟны Агәмааи Титови рымҩақәа еимаздоз аиҭашьақәыргыларатә усурақәа шцо гәеиҭеит.

Беслан Ешьба амҩадукәа рҟны аиҭашьақәыргыларатә усурақәа ақалақь ахадара ахарџь ала ишцо, ашықәс анҵәамҭазы иагьшхыркәшахо атәы иҳәеит. «Амҩа даара аҭагылазаашьа баапсын. Ауаа рацәаҩны инхоит, иԥҽыз амҩа иҭамҳарц азы амҩа иахыкәшан ицалар акәын», – иҳәеит Беслан Ешьба.

Иара убас, аҳҭны-қалақь ахада иҟаиҵаз адыррақәа рыла, арҿыцратә усурақәа анцоз аамҭазы аӡымҩангагақәа ԥсахын, ари аусурахкы иартәеит 38 млн.мааҭ. «Аԥхьаҟа иазԥхьагәаҭоуп амҩа акатран ақәырҭәара, уи иақәхарџьтәхоит 15-18 млн.мааҭ. Аԥара ҳамоуп. Ацрыҵмҩангара иадҳәалаз аус цәгьан, аԥырхага азҭоз рацәан», - иҳәеит иара. Беслан Ешьба ԥхынгәымзазы излагаз аусурақәа жәамш рыла ишхыркәшахо иҳәеит.

Анаҩс Аҳәынҭқарра Ахада ибеит Тарас Шамба ихьӡ зху апарк аҟны имҩаԥысуа аусурақәа. Урҭ рымҩаԥысшьа зеиԥшроу еиҭеиҳәеит Беслан Ешьба. «Индоевропатәи ателеграф 12 ҭоурыхтә шьаҟа ареставрациа рзаҳуит. Иаарласны 80 цыра атәартақәа ҳаргылоит»,- иҳәеит иара.

Амуниципалтә усбарҭа «Ақалақьргыларапроект» аиҳабы Асҭамыр Пиԥиа иажәақәа рыла, апарк аҟны иҟоу аӡыршә аиҭашьақәыргылара уажәшьҭа ахыркәшарахь инеиуеит. «Аусурақәа цонаҵы аӡыршә иамаз раԥхьатәи ахаҿра аиқәырхара ҳашьҭан. Аусурақәа абҵарамза 17-нӡа ихыркәшахоит»,- иҳәеит Асҭамыр Пиԥиа.

Беслан Ешьба, иааиуа ашықәс азы апарк аҟны аҳәыҵқәа рзы акьанџьа дуқәеи ауаргьалеи шыҟало иҳәеит.

Анаҩс Аслан Бжьаниа даҭааит Басла аӡиас иху ашьапыламҩатә цҳа. Беслан Ешьба иҳәеит, ацҳа ахи-аҵыхәеи рҟны алифтқәа раҭара ргәы ишҭоу. «Апандус ахьамам иахҟьаны, зымаха-зышьаха зыхьуа ауаа ацҳа изықәсӡом, иара убас аҳәыҵтәы колиаскақәеи амаланыҟәақәеи змоу ашьаҟауаа рзы иманшәалаӡам»,- иҳәеит Ешьба. Аслан Бжьаниа алифтқәа рышьақәыргылара дақәшаҳаҭхеит, атәылауааи асасцәеи рзы акырӡа ишаҭаху азгәаҭаны. Ацҳа ҿыц аҟны алифт шьақәыргылахоит 2024-тәи ашықәс алагамҭазы.

Аҳәынҭқарра Ахада илаԥш иҵашәеит Басла аӡиас инаваршәаны анышьтә станциа акыр иажәхьоу ахыбрақәа. «Урҭ химԥада еиҭашьақәыргылатәуп. Ус иҟамлароуп. Анышьтә станциа рымазар рҭахума? Ус акәзар, уи аҭеиҭыԥш арҽеирагьы рылдыршаанит! Ас еиԥш аҭагылазаашьа змоу астанциақәа ҳара иахьа иахҭахӡам», – иҳәеит иара.

Анаҩс Аҳәынҭқарра Ахада Ацҳа Ҟаԥшь дахәаԥшны ибеит. Ақалақь ахадара аиҳабы иҳәеит, арҿыцратә усурақәа раԥхьа араҟа аҭыџьтә кәыршә шамамыз. Иахьатәи амш азы аусурақәа зегьы хыркәшоуп, амаакырақәа еиҭашьақәыргылоуп.

Анаҩстәи аныҟәарақәа ирыцҵан аԥшырҭатә ҭыԥи Аҟәатәи ашьхаҿы иҟоу аӡыршәи рҟны. Асҭамыр Пиԥиа Аслан Бжьаниа адырра ииҭеит актәи аԥшырҭатә ҭыԥ аҟны аусурақәа шцо. «Ахыб аевкалипт ҵла ақәҳаит, уи апроблема аԥаҳхит, уажәшьҭа аусурақәа ахыркәшарахь инеиуеит», - иҳәеит иара, убри аан иазгәеиҭеит абҵарамза анҵәамҭазы актәи аԥшырҭатә ҭыԥ аҟны аусурақәа зегьы шхыркәшахо.

Аҳәынҭқарра Ахада изеиҭеиҳәеит Аҟәатәи ашьхаҿы аӡыршә ааха ҕәҕәа шамаз, аха аиҭашьақәыргылара шрылшаз. Аӡыршә арҿыцра, иара иажәақәа рыла, ашықәс анҵәамҭазы ихыркәшахоит, апарк акәзар идырԥшӡоит, еиҿыркааует.

Аҳәынҭқарра Ахада иара убас, Аҟәа Аҳабла ҿыц аҟны аусурақәа рцашьа гәеиҭеит. Ара Агрба имҩаду апарк хадаҟны аиҭашьақәыргыларатә усурақәа мҩаԥган, ишьҭаҵан атротуартә хаҳәцәқәеи акатрани, еиҭашьақәыргылан ауажәларратә транспорт аангыларҭақәа.

Анаҩс Аҳәынҭқарра Ахада Аҟәатәи аихамҩатә вокзал даҭааит. «Аԥснытәи аихамҩа» анџьныр хада Леонид Ҟәыруа Аҳәынҭқарра Ахада адырра иитеит имҩаԥгоу аиҭашьақәыргыларатә усурақәа рзы. «Авокзал аҩныҵҟеи адәахьи ҳрыцқьеит – агәам-сам дәылаҳгеит. Ашә ҿыцқәа шьақәҳаргылеит, аԥенџьыркәа ҿаҳҵеит, абагьыркәа ҳарҿыцит», – иҳәеит Леонид Ҟәыруа.

Иара убас уи иҳәеит аибашьра аахыс ахыбра ахыб абжа шамам. Иазԥхьагәаҭоуп авокзал ахыбра 2024 шықәса аԥхынранӡа аиҭашьақәыргылара, апассаџьырцәа рымҩангара иалагаанӡа азыԥшырҭа зал аиҭашьақәыргылара. «Авокзал ахыбра аҭоурых-културатә ҭынха аобиектқәа ирыҵанакуеит аҟнытә, аусурақәа зегьы акултура Аминистрра абжьгаракәа рықәныҟәарала имҩаԥысуеит»,- иҳәеит иара.

Леонид Ҟәыруа аихамҩатә платформа «Ԥсырцха» аҟны аиҭашьақәыргыларатә усурақәа шымҩаԥысуа атәы еиҭеиҳәеит: «Аусурақәа уаҟа ахыркәшарахь инеиуеит. Аиҭашьақәыргыларатә усурақәа иара убас имҩаԥысуеит Гагра ақалақь, аихамҩатә платформа «Абаҭаа» аҿгьы. Ҳара урҭ аԥхынра алагамҭазы рхыркәшара азԥхьагәаҭаны иҳамоуп», – иҳәеит иара.

Аҳәынҭқарра Ахада иазгәеиҭеит Аҟәатәи авокзал аиҭашьақәыргылара – иҿио ауаажәларра символра шазнауа. «Ари иара авокзал мацара иахьазеиҕьу адагьы, ҳтәылауаагьы ргәы иахәоит. Уи ҳуаажәларра рыҿиара иасимволуп. Шәара аҵыхәтәантәи ҩажәижәаба шықәса раахыс абгара иаҿыз аобиект аиқәырхара шәылшеит. Иҭабуп ҳәа шәасҳәоит ари азы»,- ҳәа иҳәеит иара.

Акыԥхь иазирхиеит Б. ҚАЦЬИА

Аҧсны Жәлар Реизараҿы

Мышқәак раԥхьа имҩаԥысит Аԥсны Жәлар Реизара изаамҭанытәу аилатәара. Адепутатцәа аусура иалагеит «Аԥсны Аҳәынҭқарра Атәанчаҩратә фонд 2023 шықәсазтәи абиуџьет» азакәан аиҭакрақәа ралагаларала. Уи инақәыршәаны Аԥсны жәлар Рџьынџьтәылатә еибашьраҿы Аиааира 30 шықәса ахыҵра инамаданы ԥшькатегориак ирыҵаркуа атәанчаҩцәа ирызшәахоит 28 миллион мааҭ инарзынаԥшуа аԥара.

Жәлар Реизара адепутат Беслан Ҳалуашь иажәақәа рыла, ари азакәанпроект актәи аԥхьарала ианрыдыркылоз адепутатцәа агәаҳәара аадырԥшит ацхыраара зҭаху ауаа даҽа ҩ-категориак рацҵаразы. «Убри азы имҩаԥаагеит аилак аилатәара, ишьақәҳарҕәҕәеит азҵаара. Иара убас 25 миллион мааҭ зыԥсҭазаара иалҵхьоу атәанчаҩцәа рыуацәа рыла изакәанымкәа иамхыз аԥарақәа рхарҭәааразы Урыстәыла Атәанчаҩратә фонд ашҟа идәықәҵахоит. Абарҭқәа зегьы арбоуп афонд абиуџьет аҟны. Арҭ азҵаарақәа зегьы ӡбахоит афонд еиднакылаз ахатә ԥаракәа рыла», – иҳәеит адепутат.

Жәлар Реизараҿы аҵыхәтәантәи аҩбатәи аԥхьарала Аԥсны Аҳәынҭқарра Аҳазалхратә кодекс апроект «Аԥсны Аҳәынҭқарра Аҳазалхратә кодекс азакәанмчы аҭаразы» азакәанапроект рыдыркылеит. Уи иҳәаақәнаҵоит аҳазалхратә ҳәаа аҟны атауаркәеи атранспорттә хархәагақәеи риагара, урҭ рышәҟәҭагалара амҩаԥгара, иара убас хазы игоу акатегориақәа ирыҵанакуа атауаркәа рганахьала аҳазалхратә усқәа рымҩаԥгара. Ари апроект инақәыршәаны аҳазалхратә уси аелектронтә усшәҟәқәеи рганахьала азинмчы змоу Аԥсны Аҳәынҭқарра аусбарҭа автоматизациа зызу аинформациатә система иадҳәалоу Аҳазалхратә кодекс аԥҟарақәа азинмчы роуеит ажьырныҳәамза 1, 2024 шықәса инаркны.

Жәлар Реизара аилатәараҿы Аԥсадгьыл ахь ахынҳәразы Аҳәынҭқарратә еилакы афонд 2023 шықәсазтәи абиуџьет аиҭакрақәа аларгалеит. Афонд абиуџьет 101 миллиони 780 нызқь мааҭ инарыцны аныхтәқәа рыла иахьеиҳахаз азы ахарџьқәа дәықәҵан Аиааира 30 шықәса ахыҵра азгәаҭара аиҿкаара ашҟа. Афонд ахантәаҩы Енвер Чамагәуа иажәақәа рыла, баҟақәа реиҭашьақәыргылара, афырхацәа рхаҭгәынкәа ирхагылоу абаҟақәа рырҽеира, асасцәа рыдкылара уҳәа аныҳәамш иадҳәалаз аусмҩаԥгатәқәа ирықәырхарџьын. «Гәылрыԥшь араион Дранда ақыҭан иҟоу аҳәыҵбахча азбжак ауп аус зуа. Уахь иныҟәоит ҳџьынџьуаа рхәыҵқәагьы. Аҭыԥантәи ауааԥсыра иҟарҵаз аҳәара инақәыршәаны аҳәыҵбахча аиҭашьақәыргылара нап аркуп, уи аиҭашьақәыргылара иартәоит 37 миллион мааҭ инареиҳаны», – иҳәеит Енвер Чамагәуа.

Жәлар Реизара адепутатцәа актәи аԥхьарала 2023 шықәсазтәи Аҳәынҭқарратә биуџьет аиҭакрақәа аларгалеит. Аԥсны Аҳәынҭқарратә биуџьет азеиԥш шәага-зага ахашәалақәа рыла 13 миллиарди 615 миллиони 933,9 нызқь мааҭ рҟынӡа азԥхьагәаҭоуп. Анихтәқәа рыла – 15 миллиарди 932 миллиони 206,8 нызқь мааҭ. Аҳәынҭқарратә биуџьет адефицит иартәоит 2 миллиардки 316 миллиони 272,9 нызқь мааҭ.

2023 шықәсазы Ареспубликатә биуџьет аныхтә хәҭа ашәага-зага убасҵәҟьа аизырҳара аганахьала 720 миллиони 018,3 нызқь мааҭ рыла иацҵаны ириашаны ишьақәыргыԥҕәаоуп.

Адепутатцәа актәи аԥхьараҿы «Аҳәааанырцәтәи атәылауаа рзинтә ҭагылазаашьазы» Аԥсны Аҳәынҭқарра азакәан аиҭакрақәа ралагаларазы» азакәанапроект рыдыркылеит. Уаҟа изларбоу ала аҳәааанырцәтәи атәылауаа анхаразы ирыҭоу аршаҳаҭга азинтә ҽҳәара хәышықәса рҟынтәи жәашықәса рҟынӡа аҵҵара азԥхьагәаҭоуп. Иара убас ишьақәыргылазарц Аԥсны аҩнуҵҟатәи аусқәа Рминистрра апаспорт усбарҭеи территориала уи аҟәшақәеи ирырҭауа адокументқәа реиқәыԥхьаӡа. Урҭ шьақәдырҕәҕәозар ауп шықәсыла шаҟа аҭаху Аԥсны иахьаҭанакуа аҳәааанырцәтәи атәылауаа иааиԥмырҟьаӡакәа рынхара.

Аԥсны жәлар реизара аилатәараҿы амшхәаԥштә аҟны иқәгылаз азҵаарақәа хәба адгьыл азоужьра иадҳәалан. Аграртә политикеи, аԥсабаратә ресурсқәеи, аекологиеи рзы апарламенттә Еилакы ахантәаҩы Ҭемыр Беиа адгьылқәа категориак аҟынтәи даҽа категориак ахь аиагара азҵаарақә ахылаԥшра ԥҕәа рыҭазарц ажәалагала ҟаиҵеит. «Адгьылқәа категориак аҟынтәи даҽа категориак ахь риага иадҳәалоу аусмҩаԥгатәқәа ҳауаажәлар акыр иаргәамҵуеит. Иазгәаҭатәуп имҳәа-имырза маӡала шьоукы адгьылқәа рыҭира ишаҿу. Ҳара иахьа ара категориак аҟынтәи даҽа категориак ахь аиагаразы азин ҟаҳҵоит, аха анаҩс иҳаздырӡом уи адгьыл хархәарас иаиуа. Сара сгәанала ари азҵаараҟны аԥсахрақәа ралагалара хымԥадатәны исыԥхьаӡоит», – иҳәеит адепутат. Ҭемыр Беиа иара убасгьы ажәалагала ҟаиҵеит амшын аԥшахәа аҟынтәи 200-метра иахьаҭанакуа иҟоу адгьылқәа ахархәара рыҭараз аморатори алагаларазы.

Шарида ТОРЧУА

Д.И.Гәлиа ихьӡ зху аҳәынҭқарратә премиа аиуразы иқәыргылоу аҩымҭақәа ҳрыхцәажәоит

Аиаша иашьҭаз апоет

Мышқәак раԥхьа Д.И.Гәлиа имемориалтә музеи аҟны имҩаԥысит, Д.И.Гәлиа ихьӡ зху аҳәынҭқарратә премиахь иқәыргылоу, ааигәа здунеи зыԥсахыз Инна Аҳашԥҳа лпоезиатә еизга «Аԥсыраӡа» аӡыргара. Аԥхьаҩцәа ишәыдаагалоит апоет лышәҟәы ахцәажәараан Инна Ҳаџьымба лықәгылара. Апоет иаша ибаҩхатәра ду иацназго апоет иразҟы имазароуп. Аԥсуаа ҳҿы иугозар, уи иуаҩра, иаԥсуара, ихақәитра аԥхьа игылазароуп. Мап анакәха аԥсуа ԥхьаҩы есымша агәынамӡара, аҽеиԥныҳәа имазааует. Ибаҩхатәрагьы дахәамԥшыр ҟалоит.

Зегьы рыла инагаз, инаӡаз, инагӡаз Инна Аҳашԥҳа аҽеиԥныҳәа лымамызт. Аԥсуа жәлар рхьыԥшымразы ақәԥара иахьеи-уахеи далагылан. Аԥсны Аџьынџьтәылатә еибашьра далахәын, аибашьцәа рыцхыраара дашьҭан, агәыԥжәаракәа рацәаны илхылгон. Лыжәлар злагылаз, лыкәша-мыкәша иҟаз, лааигәара игылаз зегьы рзы зхы иамеигӡоз уаҩын. Урҭ ргәырҕьара еигәырҕьоз, реизҳара иахылаԥшуаз, аԥсуа доуҳа аштаҿы иахьеи-уахеи имыцәоз, имтәоз Инна Аҳашԥҳа.

Инна дпоет хатәран. Лара лзы зегьы ирыцкын ажәа еинраала, ажәа хатәра, ажәа наӡа. Шаҟа исимволузеи Дырмит иаштаҿы, Инна Никәала-иԥҳа лыԥсы штаз Дырмит Гәлиа имемориалтә музеи аусзуҩцәа иахьықәдыргылаз уи ихьӡ зху Аҳәынҭқарратә премиа иаԥсоуп ҳәа лышәҟәы «Аԥсыраӡа». Ари ашәҟәы ҵыхәтәантәин лара лыԥсҭазаараҿы. Лцамҭазы, лхы-лыԥсы раӡо, аҵыхәтәантәи лымҩа данахзхәыцуаз илкыз, илбаз шәҟәуп иара. Инна апремиақәа ирышьҭамыз, ажәытә ажәа иашьҭаз, изыԥшааз.

«Ҳашҭа дагмыз Аԥсыраӡа, зықә зхагылоу ауаҩы наӡа, ҳауа ҿыхәан, доуҳа ныхан, жәларык рымцахә еиҿазкыша, лҩа лашьцеи мцалашеи еиҟәызкыша» – абас иаатуеит апоет Инна Аҳашԥҳа лышәҟәы «Аԥсыраӡа».

Лара акәастҕа деиԥшуп, амца зку акәастҕа. Акәастҕа ахьыҟоу амцаԥхарра угхаӡом. Закә разҟыузеи, ужәлар рхәыштаара ахьеиҿаку кәастҕаны аҟалара. Инна дызбылуаз рацәан.

Инна Аҳашԥҳа дызнысыз амҩа ҭынчрак аманы иҟаӡамызт. Аха лпоезиа лгәыҵакны данысит уи амҩа. Иҭлыжьит 18 шәҟәы. Раԥхьатәи иахьӡын «Имаӡоу адунеи». Аҵыхәтәаны даазеит «Аԥсыраӡа» аҟынӡа. Лышәҟәқәа рыхьӡқәа рылагьы иубоит лара лпоезиа аҿиашьа, лҽыԥсахшьа, леизҳара. Дахьынтәаауа, дахьнеиз.

«Аԥсыраӡа» иагәылоуп есымшатәи Инна лпоезиа: иласу, идоуҳау, ритмлеи рифмалеи еиҿкаау ажәеинраалақәа. Аха аҵыхәтәантәи аамҭазы Инна иаԥшьылгеит, илыԥшааит, илызҳәеит ажәытә ажәа. Ус сашьҭоуп сара Инна лхырхарҭа ҿыц. Уи лара лҟынӡа иҟамызт, ицәырылгеит. Уи еиларҭәоу, аламала зҵакы цәыргам, ажәа агәаҕ заҵәык ала иаарԥшу поезиоуп.

«Аԥсыраӡа» аҿы ажәытәи аҿатәи хырхарҭақәа еиҳагьы ҟазарала еилаӡҩоуп. Иласӡа иҟаз лажәартәашьа иалалоит ахырҭәага икылху, ижәытәӡатәуп ззуҳәаша ажәақәа, ажәеицааирақәа. Урҭ гәылԥшааун, сара сгәаанагарала, абызшәеи, ақьабзи, аҵаси, афольклори реихысырҭақәа рҿы. Избанзар, урҭ ажәақәеи, ажәеицааирақәеи – апоезиатә цәырҵрақәеи, ахаҿсахьақәеи рыдагьы – ауаҩы, аԥсуа идунеихәаԥшышьа иаҵанакуеит, иҭоурых иагәылху аҵакы рымоуп. Убри аамҭазгьы ауаҩы ихатәы гәҭыха, ихатәы ԥсҭазаара иазкуп. Дунеи дуӡӡак цәырыргоит.

Ҳамч абақәхо, дыҟоуп аӡбаҩ,
Ҳақәгьы ҳшәароуп хаз-хазы.
Башак ҳаҭам мал рҳагас,
Ԥсыла иҿыхуп дгьыл ҳазну.

Ажәақәа «Сықә, Сыхь, Сшәа, Маӡа, Ԥсыгәаҭеи, Ҵаҳәа, Хшәаӡшәа…» арҭ ажәақәа жәа цырақәам, урҭ рҵакы акыр ирҭбааун, философиатә дунеихәаԥшышьоуп.

Инна лбызшәа – Ҳақә – уи иҳақәу Анцәа иҟынтәи. Ирымҳәои Абзиара шәықәзааит ҳәа. Дҵас иҳамоу, ҳамч зықәхаша, ҳашьҭазар иара. Иҟалап уи Анцәа иџьар акәзар, аԥсуа иуалны иқәу акәзар, ҳани ҳаби иҳадырҵаз акәзар, инажәгала ҳәа.

Сыхь – уи лара илхылгаз, илыхьыз, дыззыгәырҩаз, илылымшаз, илҭахыз, дзыхьӡаз, дызҭаӡаз. Абас ажәа ахархәашьа ҽакны, иҳаракны, аргама ицәырганы иҳалҳәоит, ҳалалырԥшуеит. Мамзаргьы ажәақәа рҵакы еицышьҭыхны, поезиатә хҭысны иҟалҵоит.

Еҵәа-кыдшәа блаццышә-
камшәа,
Изыншәалаз хәыштаароуп.

Ари Дырмит ихәыштаара иазуҳәаргьы ҟалоит. Аеҵәа кыдыршәан, Сасрыҟәа иеиԥш, икамыжькәа днаҵаххны икны, иашьцәа рыгәҭа ахәыштаара еиҵыхны, ирԥхеит. Лара илҳәеит «Еҵәа-кыдшәа-блаццышә-камшәа». Ажәақәа еинаалоит, ажәак рылҵуеит, ахшыҩҵак доуҳала ихыхәхәо иҭәуп. Икыдшәаз аеҵәа ибылны иццышәхеит, аха икамшәаӡеит.

Сықә-лашара-цәымза-мкьаҭа,
Шәахәа лаша амҩа гәаҭа.

Илықәу абзиара ду имкьаҭо цәымзоуп. Ишәахәоуп. Разҟны, ашәаны илзыԥшуп. Арҭ ажәақәа ҳабызшәа иатәуп, ус ауп еиҳараӡак ҳаԥсуа жәақәа шышьақәгыло. Инна Аҳашԥҳа уи поезиатә хархәаган, поезиатә хҭысны иҟалҵеит.

Гьежьхыкәшак аҩныҵҟа сҭатәан,
Амш хыԥраақәа среиуан.

Гьежьхыкәшак – ари поезиатә терминны лара лаԥхьа уаҩы иҳәеит ҳәа сыҟам. Абызшәа аганахь ала убас лара лбызшәа ҵаула, ллабораториа дҭатәаны аус луан, ажәа лырҿион, ажәа гәылылхуан. Ахьа цәҟәыншьеиԥш иаалырԥшуан.

Абызшәаҿы еилкаарак уҳәарц азы иара нҭкааны иаазырԥшуа атермин ыҟазароуп. Ныҳәа-ныҩбжьы – иааного харантә иааҩуа ныҳәак абжьы адагьы, Инна Аҳашԥҳа лҿы уи еилкароуп, дунеихәаԥшышьоуп.

Амахә ӡыӡоит аԥша анасуа.
Аԥеиԥш харада иҿаҟәоуп.

Иҳәаны ианyаҳалак, «аԥеиԥш харада иҿаҟәоуп» ҳәа, зынӡа имариаины иубоит. Убас иҟоуп игәылыршәоу ажәа, уаргьы иуӡбар ауазшәа. Асахьа ицәырҵуа ҵаулоуп, агәжәажәара ацуп, анаҩстәи ацәаҳәа шәоуп, изоуп.

Амра рҭаччеит ҿатын гәилқәа,
Апаҭҟәырқәа маӡа ргәылҵуан.
Сшәа лабашьа кыдсыргылан,
Снапы еиҭаркын,
ҿыцны сдәықәлеит,
Аԥхыӡ бааԥс акәаԥ ргылан,
Сыԥсыуарҳал сеиҭаныҟәлеит!

Цәаҳәа цыԥхьаӡа акәастҕақәа рхы еиҿакыуп, цәаҳәа цыԥхьаӡа маӡак цәыргоуп, хаҿсахьак аарԥшуп, лхатәы лкаак ҟаҵоуп. Ҿатын гәилқәа – игәылҵхьоу агәилқәа, амра иахәлаччо, рыԥшӡараҵәҟьа анцәырҵуа. Урҭқәа анылба, лшәарақәа, лгәыҩбаракәа ааныжьны, лыԥсы дақәиҭны, аԥсыуарҳал даашьҭнаԥааит. Абас, доуҳа-ԥсҭазааратә хҭысқәак еиҭалҳәоит.

Инапсыргәыҵа иҿаҭахьан,
Иаша ԥсықәха иҽеиҭахьан.

Анапсыргәыҵа атәы жәдыруеит, уи аԥсыуа символуп, уи ҿаҭахьас иҟазҵо диашаҳәаҩуп. Иаша ԥсықәхагьы уи ауп, зыԥсы аиаша иалахаз, иацәхьамҵуа, изацәхьамҵуа. Лара лхаҭа леиԥш.

Сыхь сынҩыла иаԥхьо дмаҷуп,
Зымԥыр ԥсаатәны ҵаҟа итәоуп.

Сыхь сынҩыла ! – иулахьынҵоу, иузыԥҵәоу, уаниуаз иуцыршаз аразҟы. Инна лҿы абас аҳәашьа аиуит, сыхь сынҩыла.

Егьы жәа-ԥшӡала иуҳәазаргь
Ихьчам ԥсадгьыл еиқәхаӡом.

Аԥсадгьыл – зегьуп. Аԥсадгьыл ззымыхьчо лара лзы дыҟаӡам. Избанзар, ихуп, иҵыхәоуп лара лзы.

Маӡаҭаӡла сгара зҩычаз
Шалаша…
Маӡаҭаӡлахәа шәаҳахьазма? Ша лаша еилкааук, ҳәарада.

Амшқәа руаҩа сҭаӡомызт, сыҭҟьоит… Абригьы гьама ҿыцуп, ажәа ҿыцуп, амшқәа руаҩа.

Заҟа иҿыцны, аӡаӡа рҿықәыхәҳә иҟоузеи ацәаҳәақәа –

Зқәақәра згаша сааԥын ныҳәа,
Нцәа данҿыхаз с-Мшаԥы.
Шәахаак ааҩуеит сара сзыҳәа,
Амра хыҵит Ашьхарԥы.

Заҟа хҭыс, аныҳәа, ааԥынра, лара дшеигәырҕьо уамакала, ахаҵкы дышцо, Анцәа данҿыхаз амш шакәу, амра шгыло, лара лзы аӡәы ашәа шиҳәо, убас ирацәаны…

Абас еиԥш ацәырҵра, абри ахырхарҭа, ажәа еицааирақәа, ажәа гәылхқәа даара иџьашьахәуп, ҳәарада. Урҭ ажәеицааиракәеи ажәытә ажәақәеи иҿыцхаҳараӡа иаацәырыргоит иудыруаз, аха ҿыцны зышә ааyртыз ажәа дунеи. Уаҟа ицәырҵуеит ишәу, игәылҭәааy, иаԥсыуоу, дунеи дук згәылаӡо аилкаарақәа. Уаҟа иубоит Инна ишьҭылкааз, амҩаҿы иҟалҵаз аарԥшрақәа. Урҭ уаанӡатәи лышәҟәы «Хшәаӡшәа» аҿгьы ибзиаӡаны иаԥшхьан уи ахырхарҭа. Аха аизга «Аԥсыраӡа» аҿы урҭ ажәеинраала форма еиҳа иазааигәахеит, игәылшәахеит. Автор аханатә дадҳәалоуп Анцәа иажәа. Есымҽыша ацәашьы азыркуаз апоет, лпоезиаҿгьы Анцәа изку ажәа иххаӡа иакуп аханатә аҵыхәанӡа. Агәра лгоит еиԥшны, ажәагьы ахымҩаԥгашьагьы еицышьҭыхтәуп, убригь Анцәа ду иуиҭароуп. Убри амҩаҿы уара ухы-уԥсы цқьаны иныҟәугароуп, иуқәу ушәароуп, ушәарақәа уриааины, иухьыз удкыланы, уԥсыгәаҭеи унапы ианҵаны, амҩа уқәзароуп. Апоет лырҿиараҿгьы лнысымҩаҿгьы убри ацәашьы ххаӡа иакуп. Лпоезиаҿы еилыкка еилыргоуп ацәгьеи абзиеи. Абарҭқәа зегьы апоет лымҽхак дырҭбаауеит, лыжәлар рыҩнуҵҟа дрылыҳәҳәо дҟарҵоит.

Аԥсыраӡа дызбон дцәырҵны,
Гәыҕрак ҿыхон сара сшәараҿ.
Аԥсҭазара ахыц сынкылган
Зынӡа иҿыцыз дунеик сықәын.
Ҳәашьа узамҭо арахь ицәырган,
Сдунеи хсаала саԥхьа иқәын.

Абар лара лпоезиатә форма, аханатә ицәырылгаз. Деикәшаны, лԥышәарақәа шьақәыргыланы даныхынҳәуагьы, уи аформа гәыллыршәоит. Ажәытәгьы аҿатәгьы.

Сгәанала, алитератураҿы зышьҭа ҕәҕәала инзыжьуа ашәҟәыҩҩы, џьара даԥхьагылазароуп, иҿыцу хырхарҭак ылихуазароуп. Инна Аҳашԥҳа, урҭ зегь лыцын. Лара лашәақәа ажәлар ирхыҵәон, лпоезиа наӡан, ҳәашьала, формала, ритмла иҟаимаҭын. Ламҭазтәи апоетцәа дрылукааyан, уи аҳәашьа ҳақәымшәазаргьы. Лара илылгаз амҩаду, ахырхарҭа – ажәытә ажәа ԥшааны, поезиатә формала ицәырган, поезиатә, литературатә, философиатә терминқәаны иааныжьны, ҳаԥсуа еилкаарақәа узаалыртуеит. Иаҳцәызуаз ҳазлырхынҳәуеит. Апоезиа Ажәа зегьы раԥхьа изыргылоз, зегьы реиҳа апоезиа Ажәа иацәшәоз Инна Аҳашԥҳа.

Инна ҲАЏЬЫМԤҲА,
апоет

Аҧсны аҭҵаарадырракәа Ракадемиа азеиҧш еизара

Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа Аботаникатә Институт аконференц зал аҿы Анаука Амш азгәаҭара иазкны Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа Азеиҧш еизара мҩаҧысит. Амшхәаҧштә зҵаара хаданы иқәгылан Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа апрезидент иалхра.

Аизара аиртит Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа апрезидент ихаҭыҧуаҩ, академик Сергеи Бебиа. Сергеи Бебиа еизаз зегьы анаука Амш рыдиныҳәалеит, аихьӡаракәа рзеиҕьеишьеит, анаҩс Аҳәынҭқарра Ахада Ихаҭыҧуаҩ Бадра Гәынба ажәа иитеит.

Бадра Гәынба аҵарауаа рныҳәамш рыдиныҳәалеит. Уи Аҳәынҭқарра Ахада Аслан Бжьаниа иааишьҭыз адныҳәалаератә цҳамҭа даҧхьеит. «Ари амш аҽны, жьҭаарамза 30, 1997шықәсазы, Аҧсны Раҧхьатәи Ахада Владислав Арӡынба Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа аҧҵаразы Ауспҟа инапы аҭаиҩит. Ари ашьаҿа аҿиарамҩа иану хҭәыла аҿы анаука шаҟа аҵак ду амоу ҳнарбеит. Иахьа рзанааҭтә ныҳәа азгәарҭоит анаука аусзуаҩцәа, анаукатә процесс иадҳәалоу, адырра ҿыцқәа аҧызҵо зегьы. Гәык-ҧсыкала ишәзеиҕьасшьоит агәабзиареи аҟәҿиаракәеи, шәнапы злаку аусқәа зегьы рҿы аманшәалара», – ҳәа азгәаҭоуп адныҳәалара аҿы.

Анаҩс, Бадра Гәынба 2020–2022 шш. рзы анаука аусхкы аҿы Г. А. Ӡиӡариа ихьӡ зху Аҧсны Аҳәынҭқарратә премиа аиуразы аконкурс аҿы иалкаахаз: Аӡынба Зураб Иосиф-иҧа, Адлеиба Цьулиета Ианкәа-иҧҳа, Чыркба Виачеслав Андреи-иҧа адипломқәа ранеишьеит.

Анаҩс дықәгылеит Аҧсны Анаукақәа Ракадемиа апрезидент Зураб Цьапуа апрограмматә ажәахә ала:

«Ари аҭакҧхықәра ишақәнагоу ала анагӡара, хҭәыла аҿы анаука аинтересқәа рыхьчара сылшоу исылымшоу атәы шәара зеиҕьаҟам ала ижәдыруеит ҳәа сгәы иаанагоит. Акызаҵәык, исҳәарц истахү, исылшоз зегьы гәык-ҧсыкала иҟасҵон», – иҳәеит иара. Анаҩс уи Академиа аусура азҵаарақәа дырзааҭгылеит.

«Атәыла анаукатә потенциал Аҧсны ҧхьаҟатәи аҧеиҧш зыдҳәалоу амилаҭтә мазара аҳасабала уахәаҧшуазар, анаука адгылара аҭара хадара злоу ҳәынҭқарратә хыдҵаны иҟоуп ҳәа исыҧхьаӡоит. Жәаҳәарада, аҳәынҭқарра аҿиара аперспектива анаиуо убасҟан ауп, анаукеи атехнологиақәеи рыҿиара астратегиеи амилаҭтә шәарҭадара астратегиеи ҩаӡарак аҟны ианыҟоу... Академиа аҭҵаарадырра акадртә потенциал ала аиқәыршәара алнаршароуп. Араҟа Академиеи Аҳәынҭқарратә Университети русеицура адагьы, акадрқәа разыҟаҵаразы. Раҧхьаӡа иргыланы абжьаратәи ашкол, ауниверситет, аспирантура еффективла русеицура ашьаҭала, академиатә аспирантура апозициақәа рырҕәҕәарала акадрқәа разыҟаҵаразы ахатәы система аҿиара ахәҭаны иҟоуп», – иҳәеит Зураб Цьапуа.

Уи иажәақәа рыла, акыр зҵазкуа зҵаараны иҟоуп аҵарауаа ахылаҧшра рыҭара, атәыла аинтеллектуалтә елита ринтересқәа рыхьчара. «Даара акыр аҵанакуеит, актуалра алоуп ҳәа исыҧхьаӡоит ҳреспублика анапхгареи анаукақәа Ракадемиеи рганахьала Аҧсны аҵарауаҩ истатуси исоциалтә гарантиақәеи разхәыцра алыршара. Уи азы ҳара «Аҧсны анаукақәа Ракадемиа азы» азакәан апроект аус адулара мҩаҧаагеит. Анаукатә усзуҩцәеи, ҳинститутқәа русзуҩцәеи руалафахәы аизырхара хымҧадатәиуп, Академиа аинститутқәа рбиуџьет аизырхара азы инацҵаны афинанстә хыҵхырҭақәа рыҧшаара, агрантқәагьы уахь иналаҵаны, аиҳарак анаукатә ҿар рзы, аҳәынҭқарратә усбарҭақәа, аминистрракәа, ахылаҧшырҭақәа, абизнес ахаҭарнакцәа еффективла аус рыцура аҩаӡара ашьҭыхра алыршатәуп. Сгәаанагарала, анаука аҿиара аиҿкаареи уи афинанстәреи рзы ахатәы активқәа, ҳәарада, аминистрцәа Реилазаара акәшаҳаҭрала, ихшыҩркны ахархәара аҭара хымҧадатәиуп», – иҳәеит иара.

«Жәларбжьаратәи аусеицура аганахьала ҳара ҳ-Академиа анаукатә дипломатиа егьырҭ аҳәынҭқарракәа рымадара аҿиара аҿы аҳәынҭқарратә дипломатиа иацхраааларц азы аҟаҵара ҳҿеазаҳшәозароуп», ҳәа азгәеиҭеит Зураб Цьапуа адәныҟатәи аимадаракәа рырҭбаара азҵаара дазаатгыло.

Зураб Цьапуа иажәахә аҿы иара убас Аҧсны анаукақәа Ракадемиа аҭыжьратә усура аҭҵаарадырра арҿиараҿы акыр зҵазкуа ароль шынанагӡо иҳәеит.

Аҧсны анаукақәа Ракадемиа аекологиа Аинститут адиректор Роман Дбар, «анаука Амш – ари анаукатә еилазаараҿы иҟоу апроблемақәа ҷыдала ахшыҩзышьҭра анарҭо амш ауп» ҳәа азгәеиҭеит. «Анаука – ауаҩы иусура иуадаҩу аформақәа ируакуп, адырра амазаара адагьы, адырра ҿыцқәа рыҧшаара зылшо ауаа ирыдҳәалоуп. Зегьы шьахәла ирдыруеит анаука ада аҳәынҭқарра аҿы аума, ауаажәларра рыҩныҵҟа аума изеиҧшразаалак аҿиара шыҟамло. Иахьа иҳамоу аҭагылазаашьа иаҿырҧшны иаҳҳәозар, ҳара иҳамоуп идуӡӡоу анаукатә ҭынха – адунеи аҳәынҭқарра дуқәагьы зхыҽхәартә иҟоу аинститут. Ҳара ари аҭынха шьахә ҳҭоурых иуадаҩӡоу апериод азы иҳауит», иҳәеит Роман Дбар.

Анаҩс дықәгылеит аҭоурыхтҵаарата наукақәа рдоктор, Урыстәылатәи Анаукақәа Ракадемиа антрапологиеи аетнологиеи Ринститут Кавказ аҟәша анаукатә усзуҩ, Аҧсны анаукақәа Ракадемиа алахәыла-корреспондент Иури Анчабаӡе. Уи иқәгылараҿы: «Ҳара аиашазы аҧсуа наука, уи аҭоурых, атрадициақәа ҳрызгәдууп. Сара Урыстәылатәи арегионалтә академиақәа аус рыцурагьы сақәшәахьеит. Агәра шәсыргоит, ҳара ҳ-Академиа акала еицәаны иҟам, уимоу, ҳара Урыстәыла арегионалтә наукатә центрқәа рыҩаӡараҿы ҳаҟоуп. Араҟа иахьа ҧхьаҟатәи аҧеиҧш иазкны акыр зҵазкуа ажәақәа рҳәеит. Сара сгәаанагарала ҳаҧхьаҟа ҳара еиҳа аимадара ҳабжьалароуп, еиҳа ҳусумҭақәа ҭыжьлатәуп. Еиуеиҧшым аконференциақәа, асеминарқәа, мҩаҧгалатәуп, аҭыхәтәантәи ҳаҭҵаарақәа рзыргара алыршалатәуп. Уи зегьы Академиа аусураҿы акыр аҵанакуеит», – иҳәеит иара. Иури Анчабаӡе иазгәеиҭеит убасгьы аҿар Аҧсны анаукатә ҧсҭазаараҿы акыр зҵазкуа ароль шынарыгӡо.

Амедицинатә наукақәа рдоктор, апрофессор, Урыстәылатәи Европатәи иҧсабаратәу анаукақәа Ракадемик, Аҧсны анаукақәа Ракадемиа академик Зураб Амқәаб анаука иазоужьхо аҧаратә ҳархәагақәа уи арҿиаразы даара имаҷуп ҳәа азиҧхьаӡоит. «Сара Узбекьыстан аконференциа ду схы аласырхәуан, уаҟа избаз даара иџьасшьеит. Хыҧхьаӡара рацәала ахәышәтәырҭақәа, аклиникақәа, амедицинатә центрқәа ыҟоуп, аха анаукатә хшыҩҵак ыҟаӡам. Ҳара ҳҿы акәзар даҽакала иҟоуп. Ҳара ҳнаука аҿиара иаҿуп ҳҳәоит, аха шәааи аинститутқәа зегьы ҳарҭааны ҳахәаҧшып уаҟа иҟоу аҭагылазаашьа, аусқәа рцашьа гәаҳҭап. Уаҟа алабораториақәа, ареактивқәа, иахәҭоу аиқәыршәагақәеи амаругақәеи уҳәа разымхара шыҟоу – иҳәеит апрофессор. «Институтцыҧхьаӡа иҟоу аҭагылазаашьақәа еиҧшуп, зехьынџьара апроблемақәа маҷымкәа ыҟоуп. Сара схы здыруеижьҭеи, акагьы аҽеаҧсахӡом. Абри ҳзаламцәажәари?» – ҳәа азҵаара ықәиргылеит Зураб Амқәаб.

Анаҩс Аҧсны анаукақәа Ракадемиа алахәылацәа Академиа апрезидент иалхра апроцедура ахь иаасит. Имаӡоу абжьыҭирала Зураб Цьапуа еицҿакны ҩаҧхьа анауақәа Ракадемиа апрезидентс дальрхит. Академикцәа ирҭаз агәрагара азы уи иҭабуп ҳәа реиҳәеит. Иара Аҧсны анаука аҿиаразы аринахысгьы илшо зегьы шыҟаиҵало азгәеиҭеит.

Зураб Цьапуа, Аҧсны анаукақәа Ракадемиа ҿыц алахәылацәас иҟалаз адипломқәа ранеишьеит. Академикцәаны иҟалеит Лили Ҳагба, Алексеи Касланӡиа, Зураб Амқәаб, Анатоли Марколиа, алахәыла-корреспондентцәаны Валериа Бигәаа, Аслан Аҩӡба, Омар Маан. Зураб Цьапуа иара убас Аҧсны анаукақәа Ракадемиа ҳаҭыр зқәу адоктор идиплом ианеишьеит азиндырратә наукақәа ркандидат Георги Колбаиа.

Ламысцқьала рмаҵуратә уалҧшьа анагӡаразы Аҧсны анаукақәа Ракадемиа Апрезидиум ахьӡала аџьшьаратә шәҟәқәа ранашьахеит ААР Аботаникатә Институт аусзуҩцәа: Цьакониа Елена, Багаҭелиа Кристина, Сангәлиа Алина, Титов Иван, Қриа Индира, Марко Наталиа, Гуланиан Татиана, Лакоба Евдокиа, Папазиан Ирина.

Шықәсырацәала инеиҧынкыланы ламысцқьала рмаҵуратә уалҧшьа анагӡаразы Аҧсны анаукақәа Ракадемиа апрезидент ихьӡала аџьшьара рыҭахеит ААР аҟыҭанхамҩа Аинститут анаукатә усзуҩцәа: Гьаргь Ҳәатышь, Надежда Лакоба, Анелиа Ҭарба, Алла Кочурина, Светлана Гадлиа, Лиудмила Ҭарба, Наҭелла Читаиа, Фиодор Ҭарба, Нели Заровнаиа.

Хашҭра зқәым

1992-1993 шш. рзтәи Аҧсны жәлар Рџьынџьтәылатә еибашьраҿы игаз Аиааира 30 ш. ахыҧреи, ҳхьыҧшымра азхаҧоижьҭеи 15 ш. аҧреи разгәаҭара иадҳәалоу аусмҩаҧгатәқәа ируакын иаҳхысыз амчыбжь азы Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет афилологиатә факультет аҟны еиҿкааз ахәылҧаз.

Аханатәгьы ҳажәлар рмилаҭ-хақәиҭратә қәҧара ҽышәала иалахәыз, 1989 ш. аҧсуа-ақырҭуа еиҿыхаракәа раан иҷыдоу аҭыҧ аанызкылаз ҳҵараиурҭа, ишдыру еиҧш, Аҧсны Аџьынџьтәылатә еибашьра аҭоурых аҿгьы еицакра зқәым ашьҭа аннаҵеит. Шәҩыла уи ааӡамҭацәеи арҵаҩратә-профессортә еилазаара ахаҭарнакцәеи хацәнамырха аҕа иҿагылаз рахьтә 94-ҩык фырхаҵарыла ҳаҧсадгьыл рхы ақәырҵеит.Урҭрхыҧхьаӡараҿы иҟоуп афилологиатә факультет зыҧсҭазаарақәа адызҳәалаз 15-ҩык аҵеицәа хьӡырҳәагақәагьы: Руслан Қапба, Жанна Ӷәынџьиа, Алик Ҵәыџьба, Иура Ҵулаиа, Иракли Шәқьериа, Ҭемыр Аҩӡба, Баҭал Аргәын, Едуард Хонелиа, Беслан Хоҷаа, Саида Делба, Геннади Чкок, Ҭамаз Ҳаџьымба, Дмитри Папасқьыр, Азамаҭ Амҷба, Резо Чачхалиа. Иҟоуп арҭ рахьтә ахырра арҵаҩы еиҳабы, В. П. Анқәаб ихьӡ зху аҧсуа-адыга филологиа Аҭыҧ хада аиҳабы Ахра Владимир-иҧа Анқәаб.

Имаҷҩым убасгьы афакультет иахьатәи арҵаҩратә еилазаара рахьтә ахәшәтәырҭақәеи, аштабқәеи рҟны уахи-ҽени аҵхыраара ҟазҵоз реиҧш, Аҟәа иалаханы иахьынӡыҟаз маӡала хра злоу адырраҭаракәа хҭәылахьчара анапхгарахь иназыцҳауаз.

Ахәылҧаз аиҿкааҩ-амҩаҧгаҩ аҧсуа литература акафедра арҵаҩы, аф. ҭҵ. рк. Инал Гиви-иҧа Гыцба зыҧсадгьыл зхы аҟәызҵаз минуҭқтәи аҿымҭрала ианыргәаладыршәа анаҩс ажәа риҭеит аветеранцәа: апрофессор Екатерина Бебиа, аамҭак азы аҧсуа литература акафедра арҵаҩыс аус зуаз, афил. ҭҵ. рк., Аҧсны Афырхаҵа Ҭали Цьапуа, академик Лили Ҳагба, адоцент Адгәыр Какоба,

кәшаратә курсқәа рҟны аҭара зҵоз, иҟоуп аҭара хыркәшаны, аха еиуеиҧшым амзызқәеи аҭагылазаашьақәеи ирыхҟьаны ишанаҭуаау шьақәзырҕәҕәо адипломқәа рнапаҟны акра иахьымӡаз, иҟоуп убасгьы иреиҳау аҵараиурҭа аҭаларазы аҧышәаракәа зҭииз, аха саатҟгьы алекциа азыӡырҩха змаӡаз...

Арҭ аҵеицәа ргәалашәара иазку астенд ырмазеиуп, хара имгакәа уи аартхоит афилологиа афакультет аҭӡы лашақәа руак аҟны. Иара убас, лассы аҭыжьра иазырхиахоит урҭ рнысмҩақәа еидызкыло аизгагьы.

Аибашьра аамҭақәа раан, хатәгәаҧхарала иааны ҳаҧсадгьыл ҳацзыхьчоз аҵеицәа гәцаракрыла ирхылаҧшуаз, уи ашьҭахь ииаамҭанымкәа зыҧсҭазаарақәа ҿахҵәаз афакультет арҵаҩцәа иреиуоуп: Емма Николаи-иҧҳа Анқәаб, Лиудмила Арзамеҭ-иҧҳа Хьыбба, Цира Смаил-иҧҳа Габниа.

Амилаҭтә ҵарадырра ахәышҭаара ду аҟны еиҵагыло абиҧаракәа гәацҧыҳәарыла аҭара рҵалартә аҭагылазаашьа рзаазгаз, бџьаршьҭыхла аибашьра мцабз иагәылсыз, иахьа аҿар реиҵааӡара иазааҧсо афакультет арҵаҩцәа-аветеранцәа иреиуоуп: афилософиа акафедра аиҳабы, аф. ҭҵ. рд., апроф. Иван Дарафеи-иҧа Ҭарба; аҧсадгьыл ахьчара аамҭақәа раан хацәнамырха иҳавагылаз Нхыҵ-Кавказ аҵеицәа мҩақәызҵоз аштаб аҟни, урҭ рыхьӡ акамыршәреи рзы зылшамҭа шьардоу апроф., ААР академик Лили Риза-иҧҳа Ҳагба; аибашьра аамҭазы Атәылахьчара аминистрра арратә корреспондентс иҟаз, афил. ҭҵ. рд., апроф. Екатерина Гьаргь-иҧҳа Бебиа; аурыс бызшәа акафедра адоцент Лиудмила Борис-иҧҳа Марганиа; аурыс бызшәа акафедра арҵаҩы Илона Даҭикәа-иҧҳа Аџьынџьал; аҧсуа литература акафедра адоцент Адгәыр Паата-иҧа Какоба; аҧсуа литература акафедра афилологиатә факультет адекан, адоцент Баҭал Хагәышь. Урҭ зегьы аҿар рахь рхы нарханы иҧшьоу Аиааира амш рыдныҳәало, ирзеиҕьаршьон агәабзиара, ажәҩан лаша, аҭышәынтәалара, аҧсадгьыл аҧеиҧш еихазҳауа, ахьӡ шьҭызхша аихьӡара ҳараккәа, иахьакәызаалак аманшәалара.

Анаҩс, ажәа рыман астудентцәа, урҭ инарыгӡон ҳсахьаркыратә ажәа еицырдырра арҿиаҩцәа раҧцамҭақәа реиҧш, аҧсадгьыл ахьчаразы зхы иамеигӡаз Саида Делба, Олег Ҷанба ражәеинраалақәеи, Аркади Кархалаа, Имам Алимсултанов... уҳәа рашәақәеи. Убас рхатәы ашәақәа рыла иқәгылеит «ажурналистика» азанааҭ астудентцәа, ашәаҳәаҩцәа қәыҧшцәа: Инесса Григолиа, Илана Ҧачлиа, агитара ашәа ацнаигӡон «анемец бызшәа» азанааҭ астудент Владислав Уанача.

Афилологиатә факультет арҵаҩратә еилазаареи астудентцәеи реиҧш аиҧылара иалахәын ААУ аректор, академик Алеко Алықьса-иҧа Гәарамиа, аҵараиурҭа жәларбжьаратәи аимадаракәа рзы апроректор Мақсим Ӷәынџьиа, егьырҭ афакультетқәа рнапхгаракәа рхаҭарнакцәа уҳәа иҵ.

«Ҽааныбзиала шәнеиааит, аибашьра аамҭа уадаҩ азы згәы меиҭаҧаз, уи ашьҭахьгьы ауадаҩракәа ириааины, имаҷымкәа абиҧаракәа еиҵазааӡахьоу, иахьагьы уи аус зыҧсҭазаароу ҳарҵаҩцәа-аветеранцәа! Ҳара, еиҵагыло аҿарацәа ҳзы насыҧ дууп ҳахьшәылагылоу, аамҭак ҳахьшәыцану! Иҭабуп шәџьабаазы, Ҽааныбзиала шәнеилааит шықәсырацәала!» - ҳәа ажәа ҧхақәа рыла ихиркәшеит ахәыцреи, агәалашәареи, агәахәареи зцыз, ҩ-саатк инарзынаҧшуа имҩаҧысуаз ахәылҧаз, уи аиҿкааҩ – амҩаҧгаҩ Инал Гыцба.

А. АМЗАЦБА

70 шықәса ахыҵит

Аҧсуа уараш агьама бзиоуп

Аҧснеиҧш, уи анҭыҵгьы зыхьӡ наҩхьоу аҧсуа уараш хаҭабзиара ҳаракыла иахьҭрыжьуа, Ауарашршырҭатә зауад «Аҟәатәи ауараш» анысмҩа акыр иҭбаауп.

1953 шықәсазы еиҿкааз Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад Аҧсны Аџьынџьтәылатә еибашьраан ааха ҕәҕәа аиуит. Аха аибашьра ашьҭахь, аамҭа акыр ишыуадаҩызгьы, акадрқәа рыҧшаара шымариамызгьы, ауараш злырхуа аалыҵқәа ракәзар, аҳәаа иахыганы Аҧсныҟа аагара аџьабаа шацызгьы, иара азауад ахыбра аиҭашьақәыргылареи хаҭабзиарала аусура аиҿкаареи илиршеит уи аҭакҧхықәра зхахьы изгаз Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад аиҳабыс иҟаз Омар Кәарҷиа.

Акыр шықәса инеиҧынкыланы лҵшәа бзиала аус зуаз Омар Кәарҷиа, иаамҭанымкәан иҧсҭазаара даналҵ ашьҭахь, 2008 шықәса инаркны лыҧшәма дызҿыз аус анагӡаразы аҭакҧхықәра лхы иадҵаны анапхгаҩыс днеит, иахьа қәҿиарала аус зуа Амра Ануа-ҧҳа.

Зызбахә ҳамоу Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад сынтәа 70 шықәса ахыҵит. Уи аиубилеитә рыцхә инамаданы, ари анаплакы аиҿкаашьеи аусушьеи еилаҳкаарц ҳара ҳалҭааит 15 шықәса раахыс азауад аиҳабыс аус зуа Амра Ануа-ҧҳа.

Ауарашршырҭатә зауад аҟны анапхгара, хаҭала, аҧҳәыс лзы аусура даара ишыхьанҭаз азгәаҭо ҳаиҿцәажәара хацлыркит.

«2008 шықәсазы, раҧхьа аусура саналага, анаплакы ахьӡ аиқәырхара, аусура аҵҵара, анагӡара, аҭакҧхықәра даара исцәыхьанҭан. Аха, хәыҷыхәыҷы аусура иаҵаз амаӡақәа сҵеит, аусура аҟазшьа ҷыдақәа, азнеишьа, атехнологиа уҳәа еилыскааит. Уи инаҷыданы, сыҧшәма аус зциуаз, ари аус аҿы аҧышәа змаз идырцәеи иҩызцәеи рҿы аимадара смырӡӡеит, аусеицура иацысҵеит. Уи, ҳәарада, ҧхьаҟатәи ҳусура аҿиара иацхраатит.

Зымҽхак ҭбаау ари анаплакы аҟны сара саӡәыкым, дарҕьажәҩаны дсывагылоуп схаҭыҧуаҩ, санхәыҧҳа Анжела Кәарҷиа-ҧҳа, сыҧҳа агәыбжьанытә Ланагьы атехнологиа аганахьала Урыстәыла лҵара хыркәшаны арахь усура даҳзаait.

Иахьа Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад аҟны 150-ҩык инарзынаҧшуа аколлектив зегьы ҭаацәакны, ҳәоуеиқәшәала аус еицааует», – дҳацәажәон Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад аиҳабы Амра Ануа-ҧҳа. Уи лажәақәа рыла, командакны, гәык-ҧсыкала, ҭакҧхықәрала аколлектив русеицура иалҵшәоуп ари анаплакы аҟны иҭрыжьуа аалыҵ ахаҭабзиара.

Ҳаиҿцәажәараан, иара убас иазгәалҭеит иреиҳау ацехқәа 7 шыҟоу, ацхыраагӡақәа – 8.

«Ирацәаҩуп ари анаплакы аҟны акыр шықәсқәа инеиҧынкыланы аус зуа, аҧышәа змоу, зус бзиаиы издыруа аспециалистцәа, атехнологцәа, аоператорцәа, аусуҩцәа.

Урҭ рхыҧхьаӡараҿы иҟоуп Аҧсны Аџьынџьтәылатә еибашьреи Аҵьеи рветеранцәа маҷҩымкәан.

Иреиҳау ауарашршырҭатә цех аиҳабыс дыҟоуп атехнолог хада Адгәыр Ҵәыџьба. Аӡыхаақәа рҿы технолог хадас дыҟоуп Дмитри Адлеиба» – лҳәеит Амра Ануа-ҧҳа лнапаҵаҟа аус зуа аколлектив зегьы рус ишазҟазоу азгәаҭо.

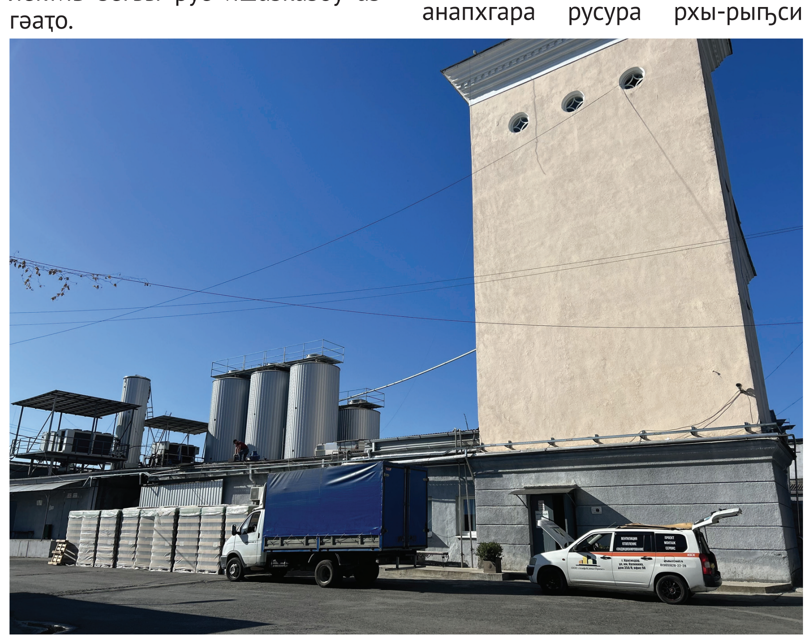

Аура аҿыцракәа аларгалоит, урҭ технологиала еиуеиҧшӡам, ирыҧсахуеит, русура амҽхак дырҭбаауеит. Уи аиҳабы излаҳаиҳәаз ала, иахьа аӡыхаақәа еиуеиҧшым 10-шәырхкык рыла иҭрыжьуеит, изҭоу аҧаҭлыкагьы еиҳа иҧшӡахеит, уаанӡатәи «линеика» ҳәа иҭрыжьуаз аасҭа. АмраАнуа-ҧҳа лцәажәараҿы иазгәалҭеит уаанӡа ауараши аӡыхаақәеи рыда акгьы шҭырмыжьуаз, шьҭа арыжәтә џьбаракәагьы рҭыжьра ишалагаз: «Сухумская водка», «Чача-Gold», «Чача-Silver», «Мандарина», «Афехо» уҳәа ауаажәлар ибзианы ирыдыркылахьеит.

Ауарашршырҭатә зауад аҟны иҭрыжьуа аалыҵ Аҧсны зегь аҟны ауаажәлар иаархәартә аҭагылазаашьа ыҟоуп, иара убас урҭ зырыргоит Аҧсны анҭыҵгьы. Хаҭала, експорт ҳасабла Урыстәылаҟа ирышьҭуеит. Имҳәакәан высшьа амам, хазы Аҧсны иаҭаауа асасцәа, шамахамзар, зегьы Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад ахь ишымҩахыҵуа, зыхьыӡ бзианы ираҳахьоу арыжәтәқәеи аӡыхаақәеи ргьама мбакәан ицом.

Сынтәа, аиубилеи аҳаҭыр азы, раҧхьаӡа акәны ари азауад аҟны иҿыцу, «1953» захьӡу ауараш ҭрыжьит. Уи 10-нызқь ҧаҭлыка ыҟоуп.

Ҳаиҿцәажәара хыркәшо, А.Ануа-ҧҳа иазгәалҭеит, ари ауарашгьы ауаажәлар ибзианы ишрыдыркыло ала агәыҕра шлымоу.

Инаҵшьны иҳәатәу акоуп, Аҟәатәи ауарашршырҭатә зауад анапхгара русура рхы-рыҧси мацара ишрызкым, урҭ ироуа ахашәала ала имчымхоу ауаа ирыцхраауеит, лассы-лассы имҩаҧыргоит агәыҳалалратә акциақәа.

Ажәакала, активла рхы рыладырхәуеит Аҧсны имҩаҧысуа ахҭысқәеи аусмҩаҧгатәқәеи, рыцхыраара иахьаҳәогьы ирылшо ҟарҵоит.

Ҳаиҿцәажәараан уи инаҵшьны илҳәеит, араҟа аусура шымариам, ашьыжь асааҭ 8 рзы аусура ишалаго, аха ахыркәшара аамҭа шазыҧҵәам. Уи излаҳалҳәаз ала, атехника анибжьысуа ҟалалоит, мамзаргьы афымцалашара анеиҧҟьо. Ажәакала, еиуеиҧшым амзызқәа ирыхҟьаны, русура анагӡара, ахыркәшара ианаамҭоу ианзалмыршахогьы ыҟоуп, усҟан аусуцәа зегьы хықәкы заҵәык ауп ирымоу – аус ахыркәшара... анагӡара...

Ҳаиҿцәажәараан Амра Ануа-ҧҳа излаҳалҳәаз ала, лусура раҧхьатәи ашықәс азы, «Сухумский лимонад» ҳәа хьӡыс изырҭаз аӡыхаа аҭыжьра аларгалеит. Анаҩс, агаз змоу аӡыржәтәқәа: «Ауадҳара», «Азанҭа». Уи лцәажәараҿы иазгәалҭеит 2010 шықәсазы «Аҟәатәи ауараш» инаваргыланы иштрыжьыз, Ауарашршырҭатә зауад аиҳабыс иҟаз Омар Кәарҷиа иаҳаҭыр азы, иаб ихьӡ зыхьӡырҵаз ауараш «Иваныч».

Ауарашршырҭатә зауад есанагь иацуп аџьабаа, уи инаҷыдангьы ахарџь маҷымкәан. Аха Амра Ануа-ҧҳа напхгара зылҭо аколлективи лареи ҳәоуеиқәшәалатәи русеицура ахашәалахәы аанашьҭуеит, уи феидоуп анаплак аусзуҩцәа рзы мацара акәымкәан атәыла азгьы. Убри азоуп қәҿиаралатәи аусура аиҿкаразы аиубилеи аан Амра Ануа-ҧҳа аҳәынҭқарра аҟнытә изланаршьаз «Ахьӡ-Аҧша» аорден ахҧатәи аҩаӡара.

Ирзеиҕьаҳшьап нас, Амра Ан уа-ҧҳа напхгара зылҭо аколлектив еиҳау акәҿиаракәа, аихьӡара дуқәа рнапы злаку имариам аус аҿы.

Алиса ГӘАЖӘ-ҦҲА

Ацәыргақәҵа

Ҧшшәыла иҩычоу ахаҿсахьақәа

Ноиабр 1 азы Аҧсны асахьаҭыхҩцәа Реидгыла иатәу ацәыргақәҵатә зал хадаҿы иаартын Аҧсни Урыстәылеи рсахьаҭыхҩцәа Реидгыла алахәыла, асахьаҭыхҩы Руслан Чхамалиа иҭыхымҭақәа рцәыргақәҵа. Уахь имҩахыҵит аҟазара абзиабаҩцәа, Аҧснытә аҳәынҭқарратә университет аҟазара афакультет арҵаҩцәеи астудентцәеи, иара убас аҧсуа интеллигенциа рхаҭарнакцәа аӡәырҩы.

Ацәыргақәҵа аартуа, ацәыргақәҵатә зал аиҳабы Ельвира Арсалиа бзиала шәаабеит ҳәа раҳәо, идлырдырит рҩыза, аҧсуа сахьаҭыхҩы, аграфик, аҿыханҵаҩ Руслан Чхамалиа иҵәыргақәҵа шакәыз. Иазгәалҭеит, 70 инарзынаҧшуа апортреҭ ажанр ала ишыҟаҵаз арҭ аусумҭақәа. Дызусҭазаалак аҟазара знапы алаку иара ихала иалихуеит иарбан жанру аус здиулаша. Руслан Чхамалиа апортреҭтә жанр алихит. Дазааҭгылеит иара иусумҭақәа рҿы иубар шалшо ауаажәларратә усзуҩцәа, аҳәынҭқарратә усзуҩцәа, алитература аҟынтә иагоу ахаҿсахьақәа, артистцәа уҳәа ирацәаны.

Анаҩс ажәа иман Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟазара афакультет адекан Нугзар Логәуа. Иара иҩыза дидныҳәало идирдырит асахьаҭыхҩы Руслан Чхамалиа хаҭалатәи ицәыргақәҵа. Иазгәеиҭеит, апортреҭтә жанр ала ицәыргақәҵоу аусумҭақәа ауаҩы дышдыргәырҕьо. Избанзар аҧсуа сахьаҭыхратә ҟазараҿы, шамахамзар ас ирацәаны аусумҭақәа еидкыланы апортреҭтә жанрла аӡыргара иара ида аӡәгьы илымшацызт. Игәаанагарала қәҿиарала ицааины иааирҧшит ахаҿсахьақәа. Иара убас иҳәеит, имҩахыҵыз рхыҧхьаӡараҿ ишыҟоу аҿар, асахьаҭыхҩы Руслан Чхамалиа истудентцәеи аҟазара афакультет аушьҭымҭацәеи. Аҵыхәтәан,иҩыза изеиҕьеишьеит аҟазара амҩаҿы акәҿиара дукәа.

Анаҩс ажәа иман аҳәынҭқарратә картинатә галлереиа аиҳабы Сурам Сақаниа. Иара дазааҭгылеит Руслан Чхамалиа данустудентыз инаркны иҽшазҧишәахьаз аҧсуа ҵарауаа дукәа рхаҭарнакцәа рхаҿсахьақәа раарҧшра. Убри амҩа данымҵӡакәа иахьа уажәраанӡагьы иҟазаратә дунеи ширҭбаауа. Иазгәеиҭеит, Аҧсны Аџьынџьтәылатә еибашьра ашьҭахьтәи аамҭа уадаҩқәа раан, иара инапала ишеизигаз арҵаҩцәа, ишидикылаз аҿар, иахьа урҭ рҵаҩцәаны аҟазара акафедраҿы аус шыруа. Абри зегьы шилиршаз Руслан Чхамалиа.

Аҧсны асахьаҭыхцәа Реидгыла ахантәаҩы Витали Цьениа иқәгылараан даҽазныкгьы бзиала шәаабеит ҳәа раҳәо, даҩымсит аҧсуа сахьаҭыхратә ҟазараҿы даара ишмаҷу апортреҭтә жанр аус адызуло. Иазгәеиҭеит аҟаза

иқәманшәаланы, ари ажанр шицааиуа, изеиҕьеишьеит акәҿиаракәа инапы злаку аус аҟны, иаҧхьаҟа аманшәалара.

Аҵыхәтәан ажәа иман асахьаҭыхҩы Руслан Чхамалиа. Иара иҭабуп ҳәа реиҳәеит иҟазара ҳаҭыр аҟәызҵо, ахәшьара азҭо, ацәыргақәҵахь имҩахыҵыз зегьы. Иҳәеит аҵыхәтәантәи жәашықәса аус здиулоз ахаҿсахьақәа шӡыригаз, иара изы еснагь акырӡа шаҵанакуа ахәаҧшцәа ргәаанагара.

Ацәыргақәҵа иаҭаан ирбарц рылшоит аҟазара абзиабаҩцәа зегьы ноиабр 10-нӡа.

Стелла САҚАНИА

«Кавказ Афырхацәа»

Жьҭаарамза алагамҭазы Туган Мальсагов ихьӡ зху Ингәыштәи Атәылаҿацәҭҵааратә музеи аҟны иаартын Урыстәылатәи асахьаҭыхҩы ELENA KIRMIZI NAR жәафтәи хаҭалатәи лцәыргақәҵа «Кавказ Афырхацәа». Уаҟа ицәыргоуп Украина еибашьуа, Урыстәылатәи иҷыдоу аоперациақәа рымҩаҧгара иалахәу аҧсуа фырхаҵа Алиас Аҩӡба ипортреҭ.

Ари ацәыргақәҵа символтә хьӡыс иамоуп «Иаҳзеиҧшу ҳаҧсадгьыл Урыстәыла ахьчаҩцәа – Кавказ Афырхацәа». Уи еиднакылоит Кавказ ажәларқәа рахьтә аҧсадгьыл ахьчараз зхы иамеигӡо рхаҭарнакцәа аӡәырҩы.

Урыстәыла анаҩсангьы Индиа, Германиа, Ҭырқәтәыла уҳәа еицырдыруа асахьаҭыхҩы Елена Сухорукова, псевдонимс ELENA KIRMIZI NAR ҳәа измоу, («Кырмызы Нар» иаанагоит «Амыҵмыџь ҟаҧшь»). Имҩаҧылгахьеит лхатәы цәыргақәҵақәа жәпакы. Убарҭ иреиуоуп «Гиппократ еибашьцәа» ҳәа хьӡыс измаз апандемиа аамҭазы иҭылхыз лусумҭақәа рцәыргақәҵа. Уаҟа иаарҧшуп амедицина аусзуҩцәа 170-ҩык инареиҳаны рпортреҭқәа.

2021-2022 шш. рзы еиуеиҧшым Урыстәылатәи амузеиқәа рҟны имҩаҧысит Елена Сухорукова лхатәы цәыргақәҵақәа,Аџьынџьтәылатә еибашьра иалахәыз рфырхаҵареи ргәымшәареи иазкыз. Лыҧсадгьыл ашәарҭа ианҭагыла, еиҭах лара илуалҧшьаны илыҧхьаӡеит афырхацәа ирызку агәалашәара амырӡра иазку аус аҽеазкра.

Иҭылхыз апортреҭқәа рҟны ихадоу аҭыҧ ааныкыло дреиуоуп аҧсуа фырхаҵа Алиас Аҩӡба. Ацәыргақәҵаҟны зынӡа идырбоуп 53 портреҭ: 34 графикатәқәоуп, 19 ахәша ала инагӡоу Алиас Аҩӡба ипортреҭ ҭыхуп ахәшатә шәыгақәа рыла.

Апортреҭ шьахәла иҭыхуп, инахәаҧшлак еиликааует закәытә гәаҕьу имоу ари афырхаҵа. Иара аибашьраҿгьы аҧсҭазаара аҟны еиҧшҵәҟьа даарҧшуп дуаҩ иашаны, дҟәышны, ҳаҭыр ду иманы. Урыстәыла зегьы изыгәдууп ари аибашьҩы, дагьырыҧхьаӡоит Кавказ Афырхаҵа ҳәа.

Асахьаҭыхҩы Елена Сухорукова лаҧхьаҟагьы лгәы иҭоуп дызҿу лус иацҵаны аҧсуа еибашьцәа рхаҿсахьақәа Урыстәыла зегьы идлырбарц, идлырдырырц.

Елена Сухорукова лцәыргақәҵақәа зегьы мҩаҧылгоит лхатә харџь ала. Илырҳауа зегьы аҳәынҭқарра иахылыҧхьаӡалоит. Ацәыргақәҵа «Кавказ Афырхацәа» мҩаҧысуеит жьҭаарамза 10 инаркны 26-нӡа.

Аманда АНТАЛАВА

Есыҩны аҧсуа бызшәа иамшзароуп

Аҧсуа бызшәа аҵара аганахьала иҟоу аҭагылазаашьа, иҩыцу аметодикаҟәеи абызшәа аҵара ирласу акурсҟәа русуреи, уҳәа ртәы дазаатгылеит Аҧсныпресс акорреспондент дзыҩцәажәаз аҳәынҵқарратә бызшәатә политика азы Аҳәынҵқарратә усбарҭа аиҳабы аҵара азы ирласу, ихәыда-ҧсадоу акурсҟәа аус руеит. Урҭ ирзоужьу аамҵа иалагӡаны ауаҽы аҧсышәала ацәажәара ирҵара алшоит. Ҳара ҳашҟа иааугеит атәылауаҽра аиуразы аҧышәара иахысырц, аҧсуа бызшәала ацәажәара зҵарц зҵаху ауаа. Ҳара акурсҟәа рымҽаҧгаразы ааҧхьара иахҵеит аҧышәа змоу ААУ аҟынтәи арҵаҽы. Аметодика митәык иуадаҽӡам, агәыҧ иалоу зегьы аҩазыҟаҵарақәа гәахәарыла ирҵаауеит. Жьҭаарамза анҵәамҵазы актәи агәыҧ рҵара хдыркәшараны иҟоуп, аҧышәара рҵиуеит, анаҽс урҭ асертификат рыҵахоит. Атәылауаҽра азы аҧышәара уи ашьҭахь, аиустициа Аминистррақәы ирҵиуеит», – лхәеит Гәында Кәыцниа.

«Ҳара ҳәазаҳшәоит убас ала ҳус аиҩкаара, ауаа акурсҟәа рахь аныҟәареи абызшәа аҵареи ргәаҧхо иҟаларц. Абызшәа егьа иуадаҽзаргьы, уи аҵаразы агәазыҳәареи иахәҭоу аҭагылазаашьақәеи аҭыҧ роур, усҟан жәаҳәарада иарбоу ахыҟәкы нагӡахоит. Ҳара Аҧсны иҟәынхо зегьы аҳәынҵқарратә бызшәа рдыруазарц ҳҵахуп», - ҳәа инаҵшьны иазгәалҵеит аиҳабы.

Аҧсуа бызшәа арҩиара иадҳәалоуп ихадоу ҽ-проблемак – аҧаратә хархәагақәеи аспециалистцәа разымхареи. «Ҳара ҳҳәынҵқарра ус еиҧш алшара амаӡам аусшәҟәҳәа реикәыршареи аусеилыргареи, аусуратә шәҟәеимадара зегьы аҧсышәала амҽаҧгара аиҩкааразы. Жәлар Реизара-Апарламент аилатәарақәа зегьы аҧсышәала имҽаҧысуазароуп, уи ззымдыруа рзы асинхронтә еиҵагара еиҩкаазароуп», –лгәаанагара лхәеит Гәында Кәыцниа.

Аусбарҭа аҩы амультфильмқәа аҧсуа бызшәахьы рдублиаж аҟаҵара ахшыҽзышьҭра ду арҭоит. Аҧсуа бызшәахьы здублиаж ҟаҵоу 11 мультфильм ҳазҭоу ашыҟәс нҵәааныӡа ахәаҧшыҽцәа рҟынӡа инаҳгартә алшара ҟалоит. Мультфильмк 12 минуҵ ирҵагӡоуп. Ҳаҧхьаҟа иазҧхьагәаҵоуп аҧсуа мультфильмқәа раҧцара, аха уи акыр ахарҵь аҵаххоит.

Иара убас, Гәында Кәыцниа аусбарҭа ахәыҵтәы сахьаркыратә литература, аметодикатәи лабҩабатәи ацхыраагӡақәа, аҵаратә интерактивтә ахәыҵтәы планшетқәа, ацҵақәа, аудиошәҟәқәа, ицәажәо анбан, алабҩабатә цхыраагӡақәа, уҳәа рҵыжьра иазку аусура шьнанагӡо атәы даҳзалацәажәеит. Ииаидкыланы 2023 шыҟәсазы аҳәынҵқарратә бызшәатә политика азы аҳәынҵқарратә Усбарҭа аҩы рынагӡара алыршахеит анаҽстәи апроектқәа:

– аҧсуа бызшәа ирласны аҵара акурсҟәа;

– аофициалтә усшәҟәқәа реиҵагара, аусеилыргара, аусшәҟәқәа реикәыршареи иара убас иҵыдоу атерминологиеи аҧсуа бызшәахьы аиҵагара;

– анбан «Аҧсуа бызшәа ихәыҵӡақәоу рзы. Ицәажәо анбан» аелектронтә версиа аҧцара;

– апрограммақәа раҧцара, аинтерактивтә рҵагашәҟәқәеи аҵаразы атехникатә хархәагақәеи аҵаратә хархәага «Аҧсуа бызшәа» (имариаӡоу алагаратә ҽаӡара) рҵыжьра;

– ашколқәранӡатәи ахәыҵқәеи аиҵбыратә классҟәа рҩы аҵара зҵо ахәыҵқәеи рзы аудиошәҟәқәа рҵыжьра;

– амульфильмқәеи асахьаркыратә фильмқәеи рдублиаж аҟаҵара;

– асахьақәа рыла еиқәыршәоу ажәар «Сара раҧхьатәи сышәҟәы» аҵыжьра;

– аҧсышәала алабҩабатә хархәага «Ахәыҵтәы планшетқәа» рҵыжьра;

– П. Бебиа ахәыҵқәа рзы иажәеинраалақәа реизга «Амра ҧхоит» аҵыжьра;

– А. Мыҟәба илакә-пиеса «Ажьафырхаҵа» аҵыжьра;

– Гә. Кәыцниа ахәыҵқәа рзы сахьала еиқәыршәоу аизга «Асааҵи аамҵеи» аҵыжьра;

– В. Ҵнариа аиҵбыратә классҟәа рҩы аҵара зҵо ахәыҵқәа рзы сахьала еиқәыршәоу ажәеинраалақәа реизга «Сыҧсадгьыл амра» аҵыжьра;

– Г.Х. Андерсен авторс дызмоу, сахьала еиқәыршәоу, аҧсшәахь еиҵагоу илакәқәа реизга (еиҵеигеит С. Зыхәба);

– Г. Сақаниа ҧшшәы еилаҧсала ашәыгақәа зцу ажәеинраалақәа реизга «Ашәҵқәа рашәа» аҵыжьра.

Аусбарҭа аҩы аҧсуа тапонимика азҵаарақәагьы аус рыдырулоит. Атапонимикатә хьыӡқәа рзы иҵыдоу акомиссиа аҧҵоуп.

«Ҳара еиқәыршәаны иҳамазароуп агеографиатә хьыӡқәа рреестр, уи азы иаҵахуп аспециалистцәа. Ари даара иуадаҽу, зымҩехак ҵбаау усуроуп, уи аҵьабаа маҷымкәагьы иацуп. Аҧсныҟа ииааз ауаҽы Аҧсны дшыҟоу еиликааузароуп. Аҧсуа хьыӡқәа рытранскрипциеи реиҵагареи ирыдҳәаланы апроблемақәа маҷымкәа иҟоуп, избан акәзар ҳара аспецификатә ҟазшьа змоу ашьҭыбжьқәа ҳамоуп», - лхәеит лара.

Гәында Кәыцниа атәыла аҩы аҳәынҵқарратә бызшәеи аӡыргареи рзы азакәанқәа лассы-лассы ишеиларго дазаатгылеит. «Аӡырга аларҵәара аҳәынҵқарратә бызшәала, иаҵаххоны иҟалар аурыс бызшәалеи англыз бызшәалеи имҽаҧгазароуп, аха убри аан аҧсуа шрифт егьырҵ раасҵа еиҳазароуп. Аҵыҧ хадаҩы икыдзароуп аҧсышәала иҟаҵоу аҽырақәа. Аҵыхәтәантәи аамҵазы акәзар, аилагарақәа даара ирацәаны аҵыҧ роуа иалагеит. Ҳара ахылаҧшратә фунциақәа ахьҳамам инамаданы, аилагарақәа раарҧшраан апрокуратура Хада ахь уи азы адырра ҟаҳҵар ҳалшоит, аха азакәан еилазгаз ахараҧса дыршәара азин ҳамаӡам», –лхәеит Гәында Кәыцниа.

Ахәыҵқәа рзы аҳамҵа ссир

Гәында Кәыцниа-ҧҳа еиҳабыс дызмоу аҳәынҵқарратә бызшәатә политиказы Аҧсны Аҳәынҵқарратә усбарҭа аусзуҽцәа еснагь аҧсуа бызшәа аҩиареи, аӡыргареи, уи рылартәареи хыҟәкыс ирыман, хаҵала, русура аҧыыракгьы ахәыҵқәа абызшәа радҧхьалара иазкын. Аусбарҭа ҽаҧхьа хазы ианышьақәгыла аҩиаратә гәыҧ русура хацдыркит. Урҭ ишырҟазшьоу еиҧш, ахәыҵқәа аҧсуа бызшәа ргәы азыҳәартә, агәыбылра роуртә иҟазҵо, бызшәа мариала, еихышәшәо, сахьа ҧшӡала иҽычоу ашәҟәы хазынақәа ҧшьба рӡыргара мҽаҧыргеит.

Зыӡбахә ҳамоу ацхыраагӡатә шәҟәқәа ртематика еиуеиҧшым: «Сара раҧхьатәи сышәҟәы» – Аҧсуа бызшәа аҩиара аҳәынҵқарратә фонд аҩы ашколқәранӡатәи ахәыҵқәа рзы аус зуаз апроект «Аенциклопедиа» ала еиқәыршәоу, ажәа сахьала ишьақәырҧәҩааны, ахәыҵы лабҩаба иибо еиҳа ишыгәникыло хырҽа азуны иахьаарҧшу аҧсуа бызшәа асахьатә жәар ауп. Уи авторс, еиқәыршәаҽыс дамоуп акыр аметодикатә цхыраагӡатә шәҟәқәа ҵзыжьхьоу Маиа Амҵ-ҧҳа.

Апоетесса Гәында Сақаниа-ҧҳа авторс дызмоу ацхыраагӡа «Ашәҵқәа рашәа» аҟны, ашәҵқәа рыхьӡқәа ахәыҵқәа дырҵаразы, игәныркыларц азы ажәеинраалалеи сахьалеи иаарҧшуп. Ари ашәҟәаҩы зыхьыӡ арбоу ашәҵқәа сахьала илырҵәажәеит, аҧсы рхалҵеит асахьаҵыхҽы Анна Сангәлиа. Хазы, ари ашәҟәы иацуп, ишәшәы асахьақәа ҳәа, карандашь цәышла ашәҵқәа ҵыхны изну альбом.

Анзор Мыкәба ахәыҵқәа ирызку ипиеса-алакә «Жьабаҧь фырхаҵа» акәзар, ахәыҵқәа рзы даара аинтерес аҵаны еиқәыршәоуп. Уи иакәнагоу сахьала ихаирҵәааит, аҧсы рхеиҵеит асахьаҵыхҽы Асҵамыр Кәыцниа.

Ахәыҵқәа раамҵа аихшара, уи ииашаны ахархәара аҵара иазкуп Гәында Кәыцниа-ҧҳа авторс дызмоу «Асааҵи аамҵеи" захьӡу ацхыраагӡатә шәҟәы. Ари ашәҟәгьы сахьа ҧшӡала ихырҷоуп асахьаҵыхҽы Анна Сангәлиа лыбзоурала.

Ҽаҧхьа ахәыҵқәа рзы аҳамҵа аҟаҵарала русура хацзыркыз арҩиаратә гәыҧ ирыдныҳәало, аҳәынҵқарратә бызшәатә политиказы Аҧсны аҳәынҵқарратә усбарҭа аиҳабы Гәында Кәыцниа-ҧҳа аиҩәшәараҩы инаҵшьны иазгәалҵеит, иахьа акьыҧхь збаз ашәҟәқәа аҵыжьра иазырхианы ишьҭеижьҵеи акыр шҵуаз.

«Ашыҟәс анҵәамҵазы ишәыдаагалоит, имазеины, аҵыжьра иазырхианы ишьҭоу, ахәыҵқәа ирызку еиуеиҧшым ашәҟәқәа, иара убас ихианы иҳамоу амультфильмқәагьы ахәаҧшцәа хәыҵқәа рыдгалара ҳгәы иҵоуп, урҭ 11 ыҟоуп.

Ахәыҵқәа аҧсуа бызшәа агәыбылра дыркразы, еснагь ҳазхәыцуеит ирмарианы, иманшәаланы, ҩемыршьагала, ирхәмарны изларызнаагаша амҽаҟәа. Ҳхыҟәкы анагӡараҩы ҳәоуеиқәшәала, ҳаивагыланы аус еицааueит абызшәадырҽцәеи, аметодистцәеи, асахьаҵыхҽцәеи, ҳареи» – лхәеит уи.

Лцәажәара хыркәшо Гәында Кәыцниа-ҧҳа иазгәалҵеит ацхыраагӡатә шәҟәқәа инарҵыданы 3500 цыра алабҩабатә хархәагақәагьы штрыжьыз. Урҭ зегьы Аҧсны ашколқәеи ахәыҵбаҳчақәеи хәыда-ҧсада ироуртә аҵагылазаашьа шыҟоу.

Аиқәшәараҩы ашәҟәқәа равторцәа Гә. Сақаниа-ҧҳа, Маиа Амҵ-ҧҳа уҳәа ргәаанагарақәа рҳәеит, иалацәажәеит ашәҟәқәа рҵыжьра шеиҩкааз, аус шадырулоз, уи акәшамыкәша ицәырҵуаз азҵаарақәа уҳәа.

Хаҵала, асахьаҵыхҽы Анна Сангәлиа лыҟәгыларақәа инаҵшьны иазгәалҵеит насыҧс ишылшьо Аҳәынҵқарратә бызшәатә политиказы Аҧсны Аҳәынҵқарратә усбарҭа аусзуҽцәа аус рыцура.

Аиашазы, хбызшәа аҩиаразы, уи аҽаӡара ашьҭыхразы, изызҳауа аҩар рбызшәа гәцаракрыла иазнеиразы досу иҳалшо зегь ҟаҳҵозароуп, уи ирехәау ҳамҵоуп.

А. ХӘЫРБЫЦ-ҦҲА

Аҧхьахә Аҧсныҟа ииаргеит

Едуард Бебиа ихьӡ зху Аҳәынҵқарратә акәашаратә ансамбль «Шьаратын» ахәыҵтәы ахореографиатә акәашаратә студиа «Ииаирума» Санкт-Петербург имҽаҧысуаз ХХ-тәи Жәларбжьаратәи Аконкурс-Фестиваль «Ҳәаада» аҟны Гран-при ииааит. Ахәыҵтәы акәашаратә студиа «Ииаирума» анапхгаҽы Анжела Дбар «Апрофессионализм ҳараки арҵаҽратә ҟазареи» рзы адиплом ланашьан. Иара убас илыҵан амедал амилаҵтә традициақәа реиқәырхараҩы лылшамҵақәа рзы.

Ахәыҵтәы студиа «Ииаирума» асолист Едуарда Бебиа афестиваль аҟны иреиҧьу акәашаҽ ҳәа далкаан, «Иреиҧьу асолист» ҳәа адиплом ианашьан.

Жәларбжьаратәи афестиваль иалахәын еиуеиҧшым атәылақәа рҟынтәи ҽеижәа коллектив. Ҳакәашаҽцәа қәыҧшцәа ракәзар, ишырцәаҽу еиҧш, иаадыргьшит аҟазара ҳаракы. Ирылшоз зегьы ҟарҵеит аҧхьахә Аҧсныҟа ирыманы иаарц азы.

Ахәыҵтәы акәашаратә студиа «Ииаирума» анапхгаҽы Анжела Дбар ҳанлыҩцәажәоз иазгәалҵеит ахәыҵқәа рыҟәгыларан адгылара, агәышьҭыхра рырҵарц азы уахь ишнеиз Адунеизегьтәи аҧсуа-абаза конгресс ахаҵарнакцәа, Санкт-Петербург инхо ҳцььыҧьуаа.

Ш.ТОРЧУА

Арра-спорттә хәмарра «Аиааира»

Жьҭаарамза 31 инаркны абҵарамза 4 рҟынӡа имҽаҧысуан XVII ареспубликатә арра-спорттә хәмарра «Аиааира». Ишьақәгылаз атрадициала уи атәылахьчара Аминистрра артиллериатә база аҩы имҽаҧысуан.

Сынтәа арра-спорттә хәмарра 1992 – 1993 шш. Аҧсны жәлар Рҧьыӈьтәылатәи еибашьра аҟны Аиааира агара Амш 30-шыҟәса ахыҵреи Урыстәылатәи Афедерациа ала Аҧсны Аҳәынҵқарра ахьыҧшымра азхаҵара ҟалеижьҵеи 15-шыҟәса аҵреи ирыкын

Уи аартра иазкыз аныҳәатә усмҽаҧгатә аҟны Атәылахьчара Аминистрра ахьӡала арра-спорттә хәмарра алахәылацәа рахь адныҳәааратә ажәахә ҟаиҵеит атәылахьчара аминистр ихаҵыҧуаҽ, аполковник Давид Бжьаниа. «Ахәмаррақәа рҩы шәара азҩлымҳара зҵоу аҧышәа шәоуеит. Уи жәаҳәарада аҧсҭазаараҩы ишәыхәоит, даарагьы акыр аҵанакуеит», – ҳәа азгәеиҵеит Давид Бжьаниа.

Ахәмарра алахәылацәа дрыдныҳәало аҵара аминистр Инал Габлиа иҳәеит:

«Ишәыдысныҳәалоит XVII Ареспубликатә арра-спорттә хәмарра «Аиааира» аартра. Агәра ганы сыҟоуп шәара зеиҧьаҟам ала шәдыррақәеи шәылшарақәеи раарҧшра шшәылшо. Аманшәалареи ақәҩиарақәеи шәзеиҧасшьоит!»

Инал Габлиа атәылахьчара, агәабзиарахьчара, аҽныҵҟатәи аусҟәа Рминистррақәа ахәмаррақәа реиҩкаараҩы иҟаҵаз ацхыраара иҵабуп ҳәа ахиҳәааит.

Арра-спорттә хәмарра «Аиааира» апатриоттә зыҟаҵара аҳәаакәа иртагӡаны имҽаҧысуеит. Уи иалагалоуп ацәаҳәақәгыларатә зыҟаҵарақәа, ақәырҟьа аҟынӡа аҩеышьҭыхра, автомат аимыхреи аибыҵареи, 100, 800, 1000 метра рҟынӡа инаӡо адистанциақәа рыла аҽра, агранатакәа рыршәра, автомат ала еиҧш, ахыци ахәымпали рыла ахысра, аҧбашаха ахара, еилаҧсоу арра-спорттә естафета уҳәа.

АПСНЫМЕДИА

Ареспубликатә ҳәынҵқарратә усҳәарҭа «Аҧснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

ател: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҵыӡтыҧ: Аҧсны, Аҟәа ак, Ажәанба имҽа, 9

Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ

Агазеҵ адҵала иҽым астатиа ахә аредакциа иазшәаӡом. Агазеҵ ахә–20 маатк.